

'Kind in de Pleegzorg

Symposium, 19 april 2005, Leiden

sprekersbijdragen

drs. Jos Extra, Xonar Pleegzorg,p. 2

mr. J. Blomhert, kinderrechter.....p.11

Tineke Couwenbergh, pleegouder.....p. 21

mw. mr. M.J.M. ten Voorde, advocatep. 23

Bart Groeneweg, directeur Bureaus Jeugdzorg
Haaglanden/Zuid-Hollandp. 30

drs. Jos Extra, Xonar Pleegzorg, Maastricht

Het goed houden of goed maken door duidelijk te zijn.....

Het kind in de Pleegzorg: Hoe kan zijn ontwikkelingsbelang bevorderd worden?

UITGANGSPUNTEN

Vanuit de bekendheid met mevrouw dr. A.M. Weterings rondom het Pedagogisch Signalerings Instrument gevraagd om deel te nemen aan het symposium: Het kind in de Pleegzorg.

Vanuit de bekendheid met haar, haar werk, haar visie, haar bewogenheid en mijn eigen affiniteit en ervaringen met pleegzorg, toegezegd met plezier hier aan deel te nemen.

Vanuit een vooroverleg met de sprekers is het doel van dit symposium uiteengezet .

Men wil zich richten op het geven van een gezamenlijke visie op het beleid ten aanzien van pleegkinderen waarin centraal naar voren dient te komen: de behartiging van het ontwikkelingsbelang van het kind.

Als cruciale vraag geldt dan ook:

Hoe kan het ontwikkelingsbelang van het pleegkind bevorderd worden?

Als subvragen komen naar voren:

Welke dilemma's komen in de praktijk naar voren als men het ontwikkelingsbelang van het kind wil bevorderen en hoe kan daar – creatief – mee omgaan worden binnen de huidige wet- en regelgeving?

Wie is belanghebbend voor het kind in verband met zijn ontwikkeling?

Wat zou nodig zijn aan veranderingen?

Deze presentatie richt zich vooral op een stuk praktijkgebeuren, bekeken door een pleegzorgbril.

Als een kind tijdelijk of niet meer door ouders verzorgd en opgevoed kan worden, moet dat door iemand anders gebeuren. In deze presentatie wordt stilgestaan bij de pleegzorg, een gezinsleven en omgeving die de kinderen kansen moet bieden om zich verder te kunnen ontplooien.

INLEIDING

De Universele Rechten van het Kind vormen het uitgangspunt van de pleegzorg.

Het recht van kinderen om in een gezin op te groeien staat daarbij centraal.

Bij pleegzorg wordt in eerste instantie in de eigen familie of bij bekenden gezocht naar opvang.

Lukt dat niet, dan zoekt de instelling voor pleegzorg een geschikt pleeggezin.

Het pleegkind heeft het recht snel te weten bij wie hij kan opgroeien.

(www.kinderrechten.nl)

De inzet van de jeugdzorg is er op gericht dat de ouders zelf de opvoeding weer op zich nemen.

Als blijkt dat dit onmogelijk is, dan kunnen onder andere pleegouders de opvoeding van het kind voor langere tijd op zich nemen.

De relatie met de eigen ouders blijft voor kinderen altijd van belang.

(Pleegzorg Nederland - www.pleegzorg.nl)

FEITEN OVER PLEEGZORG

Er zijn momenteel in Nederland tussen de 25-30 instellingen die pleegzorg bedrijven.

Pleegkinderen zijn tussen de 0 en 18 jaar oud.

Het verblijf in een pleeggezin kan variëren van enkele dagen tot vele jaren afhankelijk van vraag en aanbod.

Momenteel (april 2005) wonen binnen Xonar – Pleegzorg – Zuid Limburg 420 pleegkinderen.

Ongeveer 50 % van het totale bestand van kinderen woont in bestandspleeggezinnen en ook zoveel binnen netwerk(familie/sociaal)pleeggezinnen.

Actualiteit:

27 kort verblijf plaatsingen

65 deeltijdplaatsingen

328 perspectief-biedende plaatsingen

Wachlijst:

35 kinderen

0-4 jaar 12 kinderen

5-12 jaar 23 kinderen

(Xonar – Pleegzorg – Maastricht/Xonar - Zuid-Limburg)

Wachlijsten zijn dan ook nog steeds een doorn in het oog van jeugd- en pleegzorg.

Ook opvallend is de toename van acute zorg (crisisaanvragen).

En hoewel pleegzorg in toenemende mate belangstelling geniet, is er (nog) altijd sprake van een tekort aan pleeggezinnen, vooral om snel en goed vraag en aanbod te kunnen matchen gericht op belang van het kind alsook het pleeggezin.

Zeker daar waar het gaat om jonge kinderen is dit een schrijnend gegeven.

Hierbij speelt naast de aanbodsarmoede en de verzwaring van de problematiek van jonge kinderen maar ook de te vaak aan de orde zijnde veranderingen binnen het jeugdzorg-/pleegzorgkader en de instellingen een rol van betekenis.

Steeds meer zien we nog jonge kinderen (0-12 jaar) met een zeer grillige levensloop met een grote diversiteit aan ontwikkelingsproblemen aangemeld worden.

Kinderen die al heel wat hebben meegemaakt, al op heel wat verschillende plaatsen hebben gewoond en vaak niet of beperkt in beeld bij de hulpverleners zijn geweest.

De belangrijke factoren continuïteit en stabiliteit in het belang van het kind zijn dan al vaak in de knel geraakt.

Als een kind uithuis geplaatst moet worden, is dat al een heel ingrijpende gebeurtenis voor kind en alle betrokkenen.

Vervolgens moet de vraag gesteld worden wat het kind nodig heeft om zich te kunnen ontwikkelen en wat is hierbij dan van belang?

ONTWIKKELINGSBELANG , RECHTEN EN PLICHTEN

“...in de regelgeving en besluitvorming van autoriteiten of instanties m.b.t. maatregelen het kind betreffend, is het belang van het kind de primaire overweging”

In het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind wordt het volgende aangegeven:

Artikel 3 belang van het kind:

In dit artikel staat dat je ouders bij alles wat ze doen, rekening houden met jou. Als je ouders niet goed voor je kunnen zorgen, moet de overheid zorgen dat iemand anders voor jou zorgt.

Maar ook de volgende artikelen spelen een belangrijke rol en dienen aandacht te hebben:

Artikel 5 rol van de ouders,

Artikel 6 recht op leven en ontwikkeling

Artikel 9 scheiding van het kind van de ouders,

Artikel 10 gezinshereniging

Artikel 12 de mening van het kind,

Artikel 18 verantwoordelijkheid van de ouders

Artikel 19 bescherming tegen kindermishandeling,

Artikel 20 bescherming van kinderen zonder familie,

Artikel 23 kinderen met een handicap,

Artikel 25 uithuisplaatsing

Artikel 28 onderwijs,

Artikel 29 onderwijsdoelstellingen

(www.kinderrechten.nl)

Om ons te focussen op het ontwikkelingsbelang van het pleegkind is het goed om eens stil te staan bij de dilemma's die rondom een pleeggezinsplaatsing aan de orde (kunnen) zijn en wellicht voor velen herkenbaar zullen zijn.

“ik denk dat ik ook niet thuis meer kan wonen, maar hier weet je eigenlijk nooit of je nog thuis komt of niet” is zo'n treffende uitspraak van een uithuisgeplaatst kind uit het boek: Missen we iets? – Fiet van Beek.

DILEMMA'S VANUIT DE PRAKTIJK

Dilemma's in de pleegzorg, wie kent ze niet, ze komen dan ook voort vanuit diverse invalshoeken, de opvoeding alsook organisatiehoeken.

Een kind moet uit huis, waarom en hoe gaat dat dan veelal?

Wat betekent dit voor het kind, ouders, betrokkenen en hulpverleners.

In deze presentatie wordt vooral stilgestaan bij hoe zaken in het belang van een kind minder goed verlopen.

Hiermee niet aangevende dat dit altijd en overal aan de orde is, er zijn ook gelukkig genoeg zaken en ervaringen die een positief verloop kennen.

Om dit te ordenen, wordt in grote lijnen het traject doorlopen die een zaak in de praktijk volgt.

Beginnend bij de fase voorafgaande aan een (uithuis)plaatsing met daarna de aanvraagfase, de plaatsingsfase, de begeleidingsfase en de afsluitingsfase.

Deze fasering is van toepassing op alle soorten en vormen van pleegzorg maar zal hier

en daar wat kunnen verschillen.

VOORAFGAANDE AAN DE PLAATSING

Een kind dat in een pleeggezin geplaatst gaat worden, woont voorafgaand thuis of in een residentiele of pleegzorg (netwerk of bestand) – (opvang)situatie.

Een kind dat uit huis gaat, komt omdat hij en de ouders het zo moeilijk hebben met elkaar dat “het echt niet langer gaat”.

Ambulante hulp en/of daghulp heeft vaak niet de gewenste resultaten bereikt.

Het beschikken over of het maken van een **goede diagnose** gericht op het ontwikkelingsbeeld/situatie van het kind is vaak moeilijk terug te vinden.

Ook is er **te weinig overleg** tussen de betrokkenen (zorgvragers en zorgaanbieders en andere instellingen zoals Raad van Kinderbescherming, politie en anderen).

Soms worden kinderen **te snel uithuisgeplaatst** maar ook soms wordt er **te lang gewacht**: bij vooral de jongste kinderen.

Ouders maar ook en vooral kinderen worden zelf **te weinig betrokken** en onvoldoende geïnformeerd.

Er is vaak sprake van **verzet of geen acceptatie** van ouders tegen een pleeggezinplaatsing.

Ook komen er nog (te) veel zaken voor waar **weinig of geen hulp voorafgaande** aan een uithuisplaatsing geboden is/wordt.

Echter ziet men ook zaken waar al **veel en langdurige hulp** (zonder/bepaalde resultaten) geboden is.

Een uithuisplaatsing is vaak een nieuwe en andere kans, **dus hoop** voor ouders en kinderen;

Ouders en kinderen worden geconfronteerd met **allerlei toezeggingen** en doelen/aandacht- en werkpunten c.q. opdrachten.

Er wordt nog **te weinig gebruik** gemaakt van andere pleegzorg en/of hulpvarianten (deeltijd, netwerk mogelijkheden).

Ook zijn er vooral **veel te autoriseren netwerkzaken** (12jaar en ouder) in tegenstelling tot te organiseren netwerkzaken (netwerkverkenning/beraad).

Casus

Mike, een driejarige jongen die overdag naar een Medisch Kinder Dagverblijf gaat vanwege zijn druk, impulsief gedrag in combinatie met andere ontwikkelingsachterstanden, woont nog bij zijn moeder die drugsverslaafd is en psychische problemen heeft.

Er heeft een voorgesprek plaats gehad met moeder, de gezinsvoogdes en een pleegzorgmedewerker in verband met een mogelijke kort verblijf pleegzorg – plaatsing vanwege de situatie rondom moeder zelf maar ook haar weerstanden tegen een uithuisplaatsing algemeen en pleegzorgplaatsing specifiek.

Positief hierbij was dit voorgesprek zelf al maar ook de duidelijkheid waaraan de gezinsvoogdes vasthield inzake de noodzaak van opname in belang van Mike.

Jammer is dat vanwege de situatie rondom moeder een terug-thuisplaatsing niet tot de mogelijkheden behoort.

AANVRAAG VAN EEN PLAATSING

Een aanvraag voor een pleeggezinplaatsing vindt meestal plaats door Bureau Jeugdzorg en moet voorzien zijn van een indicatie uithuisplaatsing (waarom uithuisplaatsing?), indicatie pleegzorg (waarom pleegzorg?), hulpverleningsgegevens en aanvraaggegevens ten behoeve van een pleeggezin.

Er is nog **te weinig samenspraak/overleg/informatie** (met en tussen alle betrokkenen/belanghebbenden) in belang van een goede uitwisseling over vraag en aanbod.

Aangeleverde informatie is soms nihil, beperkt, verouderd, niet juist, niet compleet.

Hulpvragen/diagnosebeeld van kind ontbreekt of zit verweven binnen ouder- en/of gezinsgegevens.

Het ontbreekt vaak aan **duidelijkheid over doel(en) en duur**: kortom besluitvorming.

Eerste uithuisplaatsingen vanuit een justitieel kader (v-ots/ots) vooral van jonge kinderen komen veelvuldig voor en missen vaak een goede voorbereiding, planning en overleg.

Op het moment dat het nodig is er vaak **geen (passende) plek** voorhanden ten behoeve van de matching vraag en aanbod.

De wachtlijstproblematiek ten aanzien van perspectiefbiedende bestand/netwer kzaken laat een beeld zien van veel en lang wachtenden;

Meer vragen dan **kort verblijf pleegzorg** (crisis pleegzorg/acute zorg - hulpverleningsvariant) plaatsen kan bieden zijn dan de orde van de dag.

Crisissen worden te snel overgenomen en elders neergelegd, van instelling naar instelling en werker naar werker.

Ook zijn er weinig of **geen doorstromingsmogelijkheden** op maat (vraag en aanbod, tijdspad en dergelijke).

Veel zaken zijn gebaseerd op **crisissen**, het moest gisteren eigenlijk al.

Men neemt te weinig tijd voor goed overleg/overdracht.

Het is veelal **papier en telefoonwerk** in plaats van face to face- contacten/gezamenlijk overleg (ronde tafeloverleg).

Vaak blijkt (nadat er veel zoekwerk heeft plaatsgevonden) dat er **wel mogelijkheden** waren.

Casus

Celine, een 7 jarig meisje verblijft nu al in haar 2e kort verblijf pleeggezin na eerder een uithuisplaatsing thuis bij haar ouders en nadien bij haar tante (netwerkplaatsing) te hebben meegemaakt. Er ligt nu al geruime tijd een aanvraag voor een perspectief-biedend pleeggezin voor Celine maar tot op heden is nog steeds geen passend aanbod gevonden.

Celine blijft echter ook nog hoop koesteren nog ooit bij moeder teruggeplaatst te worden maar haar twijfels hierin komen tijdens een psychodiagnostisch onderzoek ook naar voren als ze als wens aangeeft in een feeën-pleeggezin geplaatst te kunnen worden waar er alleen aandacht voor haar is.

Positief is dat door het verblijf binnen kort verblijf pleeggezinnen naast opvang ook observatie en onderzoek heeft plaatsgevonden waaruit de hulpvragen en mogelijkheden van en voor Celine helder en duidelijk zijn.

Jammer is dat er nog steeds geen passend perspectief-biedend aanbod gevonden is en in de tussentijd moeder tijdens de contacten met Celine haar andere toezeggingen ten aanzien van het perspectief doet.

PLAATSING

Er wordt onderscheid gemaakt tussen crisis/kort verblijfplaatsingen (veelal binnen 24 uur te regelen), te organiseren plaatsingen (perspectiefbiedende of deeltijd - netwerk en bestanzaken met kennismaking en inloop vooraf) en te autoriseren plaatsingen (netwer kzaken waar het kind al verblijft).

Het is het moment waarop tegenstrijdige gevoelens en gedachten van kind – ouders/stamgezin en pleeggezinnen samenkomen en waarin bepaalde fasen afgesloten (kunnen) worden en andere geopend (kunnen) gaan worden.

Het is ook de fase waarin bekeken kan en moet worden hoe verder.

De wijze van vooral **jonge kinderen uithuisplaatsen** (waarom-wanneer-hoe-wie?) roept vraagtekens op.

Rondom samenwerking en betrokkenheid van voor het kind belangrijke personen is er opvallend veel verschil bij een **vrijwillige en justitiële zaak**.

Helaas wordt vaak **te weinig tijd** voor voorbereiding, kennismaking, inloop genomen alvorens te plaatsen.

Crisissen zijn (nog) te vaak de leidraad voor planningen.

Het ontbreken van een voldoende **passend aanbod** aansluitend op de vragen gooit vaak roet in het eten (matching).

Goede afstemmingen met belanghebbenden rondom het kind betreffende de plaatsing en bijhorende zaken, afscheid en rituelen, worden vergeten of zijn te complex en/of vergen tijd.

Uitgangspunten voor het handelen en de verantwoordelijkheden van betrokkenen ontbreken vaak of zijn vaak vaag/onduidelijk (opvoeding en ouder-verantwoordelijkheden).

Op tijd en in samenspraak maken van duidelijke hulpverleningsplannen ten behoeve van alle betrokkenen/belanghebbenden krijgt niet altijd voldoende aandacht.

Casus

Johnny, een 2 ? jarige jongen is enkele weken geleden vanuit een crisissituatie in een kort verblijf pleeggezin geplaatst met daarbij de informatie dat er voor hem geen perspectiefmogelijkheden thuis meer zouden zijn/komen. Vandaar dat er in verband met een aangekondigde perspectief-biedende aanvraag gezien zijn jonge leeftijd al snel gekeken is naar mogelijkheden en deze ook gevonden zijn. Na een korte kennismaking en inloop is hij overgeplaatst. Echter vanwege het V-ots kader dat geldend is, hebben de ouders een intensieve bezoekerregeling afgedwongen en zoals het er nu naar uitziet staat zelfs een terug-thuisplaatsing als doel op de planning.

Positief is natuurlijk dat als kinderen terug thuis geplaatst kunnen worden dat dit prioriteit heeft, mits natuurlijk de ontwikkeling, de veiligheid en continuïteit en stabiliteit van Johnny niet in het gedrang komen.

Jammer is dat de startinformatie anders aangaf en het snelle handelen, opnemen en plaatsen in twee situaties niet bijdragen aan het ontwikkelingsbelang.

BEGELEIDING/VERLOOP

Dit is de fase waarin het pleegkind in het pleeggezin woont, hier opgevoed wordt vanuit alle facetten die hiertoe behoren. Daarnaast is er duidelijkheid rondom het wonen en de plaats die ouders/stamgezinsleden innemen. Ook is het belangrijk dat doelen en verwachtingen helder zijn voor alle betrokkenen en bijdragen aan continuïteit en stabiliteit, veiligheid en ontwikkeling.

Belangrijk is dat alle partijen vrede hebben met de oplossing(en).

Men ziet **veel onduidelijkheden** (al/niet door de voorafgaande crisis en ondanks voorbereidingen) rondom gedragsverklaringen, ouderrollen/verantwoordelijkheden, pleegoudertaken/verantwoordelijkheden.

Ook komt men veel gedoe rondom **bezoek en contactregelingen** met ouders en andere betrokkenen tegen.

Onenigheden rondom het vaststellen van **doelen**, te verwachten **duur van hulp**, aandachtspunten en dergelijke ten aanzien van het hulpverleningsplan komen regelmatig voor.

Het hanteren van en oog hebben voor de **weerstand van betrokkenen/-**

belanghebbenden wordt als lastig ervaren.

Het afstemmen en samenwerken ten behoeve van de ontwikkeling van het kind raakt in de vergeethoek.

Eenduidigheid en duidelijkheid over de ontwikkelingssituatie van het kind krijgt niet of onvoldoende aandacht.

Regelmatige doelgerichte **evaluaties/overleg** worden te weinig structureel ingepland.

Bijstellingen en aanpassingen van doelen/plannen staan niet altijd in verhouding tot het start/einddoel en vaak los van belang van de ontwikkeling van het kind.

De verschillende verwachtingen, rechten/plichten staan te los/veraf van het kind.

Er komen **veel en vaak veranderingen** voor: zoals wisselingen van hulpverleners, situaties rondom kind – ouders/stamgezin – pleeggezin.

Ook komen regelmatig **hernieuwde (perspectief)onduidelijkheden** naar voren.

Men zou zich moeten afvragen wiens tempo, ontwikkeling, hulpvragen, belangen zijn **nu aan de orde**/staan centraal?.

Diverse gedachten en gevoelens zijn niet of onvoldoende afgestemd op de waarde van continuïteit en stabiliteit, veiligheid rondom de ontwikkeling in het belang van het kind.

Casus

Ans, een 12 jarig meisje die nu al een 7 jaren in het pleeggezin woont startend vanuit een kort verblijf situatie aldaar, zit regelmatig vast in haar loyaliteiten naar haar moeder en haar pleegouders. Moeder die regelmatig vanwege drugsgebruik en psychische problemen het laat afweten maar dan ook plotsklaps aan school staat en haar allerlei beloften voorhoudt, is zeer wisselvallig in het nakomen van de samenwerkingsafspraken.

In de samenwerkingsgesprekken is dan ook de bezoek/contactregeling vast onderwerp van gesprek waarin vooral de frekwentie, vorm en inhoud regelmatig pittige discussies oproepen tussen de betrokken partijen. Kernvraag is dan ook in wiens belang moet het meegaan met moeder's nukken en grillen gezien worden?

AFRONDING/AFSLUITING

Dit onderdeel kan om allerlei redenen op allerlei momenten aan de orde komen bij pleeggezinplaatsingen en kan variëren van geplande doelen op geplande momenten tot onverwachte en veranderende zaken.

Duidelijk mag zijn dat dit voor alle betrokkenen een belangrijke fase/onderdeel is/zal zijn als het aan de orde van de dag is.

Verdriet, boosheid, opluchting, vreugde, tevredenheid zijn een aantal van deze gevoelens

en gedachten. Goed afscheid nemen maakt een overgang alleen maar gericht en de kans van slagen groter.

Nazorg en/of contactafspraken zijn hierbij van groot belang.

Onverwachte wendingen, veranderingen komen door onbegrijpelijke gebeurtenissen op niet passende momenten voor.

Weinig of geen overleg, planning vindt er plaats maar acute bepaling en afhandeling. Geen afscheid kunnen nemen komt nog regelmatig voor evenals het overslaan van evalueerders of die vergeten worden of niet van belang zijn.

Nazorg en/of contactafspraken worden niet of te weinig aan de orde gesteld.

Er wordt geen of te weinig navraag gedaan over de **rapportage/dossiervorming**.

Casus

Koen, een 15 jarige jongen wiens moeder ernstig ziek is en zijn vader die meer uit beeld

dan in beeld is, lijkt zijn heil gevonden te hebben in het voormalige kort verblijf pleeggezin dat hem een perspectief-biedende plek geboden heeft. Hij heeft het er naar zijn zin totdat plotsklaps vader weer in beeld is en nu volhardender dan ooit zijn zoon opeist en met zijn nieuwe partner het gezin compleet wil maken. Voor Koen is het allemaal erg dubbel en hij weet zich niet echt raad met dit dilemma hetgeen door gesprekken met pleegzorg, gezinsvoogd en vader ook niet meer duidelijkheid voor hem biedt.

Vader wil zijn zoon kost wat kost terug en is werd door de Kinderrechter in zijn streven beloond omdat ook Koen dit ook wel weer zag zitten.

De planning om het allemaal goed en gefaseerd in belang van Koen en ook rekening houdend met het pleeggezin alwaar hij toch een aantal jaren had gewoond aan te pakken, lagen niet in de lijn van planning van vader. Het moest snel en kortdaat gebeuren en zo kwam het dat Koen op een kort door de bocht – wijze uiteindelijk werd uit en overgeplaatst.

Jammer is de wijze waarop dit is gegaan hetgeen zeker niet in belang van Koen's ontwikkeling was hetgeen wat later bleek toen vader kwam te overlijden en Koen stevig in een dip raakte en een pleeggezinplaatsing plotsklaps niet meer tot de mogelijkheden behoorde.

Momenteel is zijn leefsituatie wel weer wat gestabiliseerd en woont hij sinds enige tijd in een leefgroep en is verder op weg naar een vorm van verzelfstandiging.

SUGGESTIES VOOR VERANDERINGEN

In de doorlopen faseringen binnen een pleegzorg-plaatsing kwamen een aantal terugkerende dilemma's naar voren.

Met deze opsomming is het zeker niet de bedoeling om in de een of andere richting ten aanzien van personen, functies, instellingen of wie dan ook te wijzen.

Het mag duidelijk zijn dat dit onderdeel binnen de jeugd/pleegzorg een samenspel is en moet zijn van en met betrokkenen rondom kind, ouders/stamgezin en pleeggezin.

Iedere betrokkene zal zich bewust moeten zijn of worden van de verantwoordelijkheden, taken en rollen gericht op het belang van de ontwikkeling van het kind.

Kijkend naar de genoemde dilemma's zouden de volgende suggesties aandacht dienen te krijgen:

het toepassen van **goede diagnostiek** ten behoeve van indicaties enerzijds en begeleiding en behandeling anderzijds (diagnostiek op maat);

regelmatig **multi-disciplinair** overleg (ook met en ten behoeve van betrokkenen) (multi-disciplinariteit) dient plaats te hebben;

nodig is regelmatig **overleg met betrokkenen** (zorgvragers en zorgaanbieders in de brede zin van het woord) (regelmatige evaluaties, kortom: samenwerken);

het tijdig gezamenlijk opstellen van een **helder hulpverleningsplan** waarin doelen en duur duidelijk weergegeven zijn (passende hulpverleningsplanning) mag niet ontbreken;

tijdige eerlijke informatie over en aan betrokkenen moet een plaats krijgen (**transparante informatie**);

weerstand, verzet, veranderingen en crisissen moeten in goed maar duidelijk overleg aangepakt worden (**crisismanagement**);

voldoende zorgaanbod (aanbod op maat/tijd - planning) moet ter beschikking staan;

het **volgen, bewaken, controleren, toetsen, evalueren** (regelmaat, succeservaringen en tevredenheidsonderzoek ,effect-meting) moet vastgelegd worden;

ook dient er **regelmatig, frekwent, rechtstreeks contact, overleg** (vorm, inhoud en **tijd**);

duidelijkheid ten aanzien van diverse zaken waaronder: doel, duur, taken,

verantwoordelijkheden, verwachtingen, werkpunten en dergelijke (duidelijkheid en openheid) mag niet ontbreken;
afspraken rondom de **regie en coordinatie** van de hulpverleningsplanning/taken (duidelijkheid over taak) dient afgesproken te worden;
(rol en verantwoordelijkheid van betrokkenen);
kennis – kunde en keuze van/over een breed spectrum van facetten binnen de jeugd/pleegzorg (opleiding, ervaring, intervisie, supervisie, deskundigheidsbevordering e.d.) met als centraal aandachtsgebied: het ontwikkelingsbelang van het kind is gevraagd.

AFRONDING

erugkijkend op twee centrale onderdelen die aan de orde zijn geweest, te weten:
Als het pleegkind recht heeft snel te weten bij wie het kan opgroeien (het universele recht van het kind als uitgangspunt van de pleegzorg) en
het ontwikkelingsbelang van het kind als centraal opvoedingsgegeven gesteld wordt, (uitgangspunt van dit symposium),
dan valt op dat beiden sterk afhankelijk zijn van en gebaat bij duidelijkheid.

Duidelijkheid wordt omschreven als gemakkelijk te begrijpen, geen misverstand toelatend, klaar, helder, goed te onderscheiden, te verstaan.
Duidelijkheid is hierin een belangrijk gegeven dat niet mag ontbreken.
Vandaar de titel van deze presentatie: het goed houden of maken door duidelijk te zijn....

Het goed houden impliceert duidelijk te blijven daar waar nodig is gelet op het ontwikkelingsbelang en het recht van het kind.
Het goed maken wil zeggen dat er nog een en ander moet gebeuren om beide aspecten aandacht en zorg te geven door duidelijk(er) te worden.

Genoemde suggesties kunnen bijdragen aan het bieden van duidelijkheid en dus verbeteren c.q. veranderen van een aantal actueel knellende situaties binnen de jeugd/pleegzorg.

Deze suggesties kunnen onder gebracht worden in het Pedagogisch Model, een strategie voor hulpverlening aan gezinnen met ernstige opvoedingsproblematiek (Weterings 1991, e.a. 1999) en kan wellicht een belangrijke bijdrage leveren bij alle te nemen beslissingen en duidelijkheid om het ontwikkelingsbelang van het kind te bevorderen.

Hopelijk is deze presentatie duidelijk geweest en kan ze een duidelijke bijdrage leveren aan een duidelijke visie op jeugd en pleegzorg in een duidelijk wettelijk stelsel om niet achter de feiten aan te lopen maar het voortouw te nemen gericht op een modern kind en gezinsbeleid.

Succes en plezier aan allen die hier een duidelijke bijdrage aan kunnen (gaan) leveren.
Dank voor jullie aandacht.

mr. J. Blomhert, kinderrechter

Dient het primaat te worden gelegd bij de minderjarige en zijn pleegouders belanghebbenden?

'Ik ben vandaag zo vrolijk, zo vrolijk, zo vrolijk...'

Alfred Jodocus Kwak

Inleiding

U kent vast nog wel de aardige TV-serie van een aantal jaren terug. Een verhaal over een klein geel eendje met zeer volwassen karaktertrekken, dat in zijn fictieve wereldje allerlei figuren tegenkomt, die zo uit het echte leven gegrepen lijken te zijn: geboefte en gespuis, maar ook zeer betrokken en aardige wezentjes; kortom, het echte leven, maar wel gezien vanachter en door de bril van een kind.

Alfred Jodocus Kwak, de hoofdpersoon, spreekt steevast een zwarte en van een donkere zonnebril voorziene mol in het verhaal aan met: "Pa". Is er hier sprake van een multiculturele samenleving "avant la lettre" (gele en zwarte personages in één familie!) of is er iets anders, zeer wezenlijks aan de hand, wat ook vanmiddag de revue zal passeren?

Ik denk het laatste. Want waarom doet Alfred dat?

Het verhaal gaat dat toen Alfred uit het ei kwam en zijn ogen opensloeg als eerste persoon die zwarte mol in beeld kreeg, uiteraard eerst wat vaag, maar al heel snel zeer scherp. De eerste kennismaking voor hem met de grote volwassen wereld waren de contouren van een mol, toch biologisch gezien niet echt behorende tot de stam der gele eenden. Meteen al sprake van beginnende **hechting**?

Dames en heren. Allereerst wil ik mijn grote erkentelijk uitpreken, dat ik als kinderrechter uit het Verre Oosten van het land vandaag in Uw midden iets mag vertellen over mijn ervaringen. Ik zal mij beperken tot het zogenaamde civiele aspect van mijn werk, dus met name over ondertoezichtstellingen en uithuisplaatsingen van minderjarige kinderen. Het jeugdstrafrecht komt dus vandaag niet aan de orde.

Ter illustratie zal ik wat praktijk voorbeelden de revue laten passeren om duidelijk te maken welke dilemma's ook een kinderrechter kent. Ik doe dit telkens aan de hand van een stelling.

Ik ben nu zo'n 15 jaar kinderrechter en heb dus de periode van vóór 1995 nadrukkelijk meegemaakt, waarin de kinderrechter de baas van de ondertoezichtstelling was, of wat milder uitgedrukt in elk geval een zeer sterke toetsende, maar ook sturende rol mocht spelen. Ik zal U ook deelgenoot maken van mijn eigen ontwikkeling in deze, zeg maar die van een onervaren tot een iets ervarener kinderrechter, die ook buiten de strikte juridische vaarwateren wil opereren. En dan kom ik als vanzelf op de denkbeelden van Tonny Weterings, die ons kinderrechters zo heeft beïnvloed.

De actualiteit

Ik kan helaas de verleiding niet weerstaan te beginnen met het pas uitgekomen rapport

van de inspectie over "Het meisje S".

Een buitengewoon alarmerend rapport, waarin naar het mij voorkomt helder wordt uiteengezet, waaraan het in jeugdhulpverleningsland de laatste jaren heeft geschort. Helaas moet ik constateren, dat wat er in dit rapport naar voren wordt gebracht opgaat voor heel wat regio's in den lande.

Miscommunicatie, eigen stoepje schoonvegen, niet durven kijken in andermans tuintje, zwarte pieten uitdelen, ondeskundigheid, weinig durf door te pakken zijn zo wat kwalificaties die opkomen bij lezing van het rapport. En dan richt ik mijn pijlen heus niet alleen op de jeugdhulpverlening die een ondertoezichtstelling dient uit te voeren, ook de Raden voor de Kinderbescherming, politieke beleidsmakers en ambtsdragers, inspecties en, misschien ook wel kinderrechtters, althans in elk geval de organisatie waarin die kinderrechtters moeten werken, treffen blaam.

De periode tot 1995

Het was er zo mooi bij ons ingepeperd. Sprak de kinderrechtter een ondertoezichtstelling uit en tegelijkertijd een uithuisplaatsing, doorgaans konden de ouders wel over de streep van hun verzet worden getrokken door hen voor te houden dat een uithuisplaatsing op zich een tijdelijk karakter zou hebben. Hoe vaak heb ik ouders niet op het hart gedrukt, dat het einddoel van een ondertoezichtstelling + uithuisplaatsing was dat de betreffende minderjarige weer thuis zou komen wonen. Immers, dat was en is overigens nog steeds het leidende principe van de huidige wettelijke regelingen op het gebied van kindbeschermingsmaatregelen. Het primaat van de ouders is een gegeven. Maar hebben wij bij een ondertoezichtstelling niet veeleer te maken met de minderjarige zelf en moeten wij dus niet het belang van die minderjarige veel meer nastreven? En wat wordt er eigenlijk bedoeld met het belang van het kind? Als jurist ben je dan geneigd te denken, dat de wet daarvoor een mooie exacte omschrijving van zal geven. Je komt van een koude kermis terug. De wet geeft helemaal geen uitleg. De beginnende kinderrechtter had wel goed opgelet tijdens de introductieopleidingen en hield zich keurig aan het wettelijke systeem. Nog nauwelijks ervaren met de vele ins en outs van het civiele jeugdrecht kon hij zich er geen buil aan vallen, dat systeem te volgen en eigenlijk alle ouders in dit soort situaties gerust te stellen. Hun minderjarige ging dan wel tijdelijk elders wonen, maar op zekere termijn konden de ouders er vanuit gaan, dat zoon of dochterlief weer thuis zou komen wonen. De kinderrechtter had dat toegezegd en die kinderrechtter was immers de baas in een ondertoezichtstelling. Daar konden ouders zich mooi aan optrekken. In mijn herinnering, die, U begrijpt het denk ik wel, nu wat zwart-wit getint is, had de gezinsvoogd dezelfde instelling. Immers, de kinderrechtter had de leiding in de ondertoezichtstelling en daaraan was men gehouden. De almacht van de kinderrechtter?

Een eerste voorbeeld.

Stelling: Het primaat dient te worden gelegd bij de minderjarige.

Een gezin met vijf kinderen in leeftijd vrij ruim uit elkaar. De jongste amper een jaar, de oudste al tegen de 18. Alle kinderen stonden onder toezicht en werden begeleid door een bevlogen en zeer betrokken gezinsvoogd. Zowel moeder als vader was zwak begaafd, waarbij vermeld dat vader zeer getraumatiseerd was door ervaringen gedurende zijn jeugd in Nederlands-Indië. Ik kan me van de zittingen herinneren (ik was amper kinderrechtter) dat moeder voornamelijk het woord voerde en vader er vaak apathisch bij zat. De oudste kinderen functioneerden ondanks deze minder florissante omstandigheden wonderwel heel behoorlijk en doorliepen normaal hun schoolopleiding. De twee oudsten hadden dan ook een bijzonder positie in dit gezin. Zij

begeleiden hun ouders steevast naar de zittingen op de rechtbank en stonden hun ouders op een bewonderenswaardige manier bij: vol begrip voor de gebrekkige ontwikkeling van hun ouders, zeer loyaal naar hen toe en zeer betrokken op hun jongere broertje en zusjes. De jongste was het echte zorgenkind en werd al vrij vroeg in een pleeggezin geplaatst. Het pleeggezin kon met ongelooflijk veel inzet buitengewoon kleine stapjes voorwaarts zetten, maar dat alles ging tergend langzaam. Dit ging zo een paar jaar door. Er liep iets van een omgangsregeling tussen de ouders en hun jongste zoon in het pleeggezin. De frequentie was hooguit eenmaal in de zes à acht weken, nadien veel minder. Vader kon de bezoeken vaak niet opbrengen. Maar, het moet gezegd worden, moeder was zeer trouw en liet zich aanvankelijk redelijk begeleiden bij deze bezoeken, die nooit meer dan een uurtje duurden. De gezinsvoogd was er altijd bij, ook in de weekeinden! Moeder wilde uitbreiding van de bezoeken, maar dat werd afgehouden door de gezinsvoogd en het pleeggezin, omdat bleek dat de jongen elke keer na het bezoek behoorlijk van slag was. De pleegouders hebben daar zeer veel in geïnvesteerd en bewonderswaardig geduld bij opgebracht. Extra probleem bleek telkens weer, dat moeder de woonplek van haar zoon ter discussie stelde, ook waar hij zelf bij was.

Moeder bleef zich echter naar omstandigheden zeer betrokken opstellen naar haar jongste zoon. Vader speelt op dat moment vrijwel geen rol meer en liet alles aan moeder over en de nog steeds betrokken oudere kinderen. Hij gaat ook niet meer naar het pleeggezin op bezoek. Moeder, zoals gezegd, voelt zich op haar beperkte manier nog steeds betrokken op Tom, maar kan zich nog absoluut niet inleven in haar rol als moeder op afstand. En dan komt voor die beginnende en nog onervaren kinderrechtster een moment vol dilemma's.

De raad had inmiddels op verzoek van de gezinsvoogd een onderzoek gestart naar een verderstreckende maatregel: er wordt geadviseerd tot ontheffing uit het ouderlijke gezag. Het rapport wordt ter zitting besproken, in aanwezigheid van moeder en de twee oudste kinderen en na al die jaren ook een nieuwe gezinsvoogd.

Tsja, het primaat van de ouders, nietwaar.....Ik besluit (en ik kan het nu volmondig toegeven) in mijn onervarenheid tot afwijzing van het verzoek. Ik had toch meer het idee, dat ik diende vast te houden aan dat wettelijke systeem van het belang van het gezinssysteem, en in dit specifieke geval nog veel meer het instandhouden van het ouderlijke gezag. Een meerwaarde van de ontheffing boven het instandhouden van de ondertoezichtstelling zag ik toen nog niet. Bovendien vond ik dat de oude gezinsvoogd veel had gewerkt aan dat idee van het zijn van ouder op afstand, waarin hij naar mijn stellige overtuiging, zij het mondjesmaat, heel veel bereikt had. Vooral moeder begon heel langzaam aan dat idee te wennen, maar viel telkens weer terug in haar oude claimende rol. De nieuwe gezinsvoogd (zeker geen onervaren hulpverlener overigens!), die nu een jaar deze zaak onder zich had, besteedde daar naar mijn idee te weinig tijd aan en bereikte daar eigenlijk mee, dat moeder bleef volharden in haar doel Tom weer zelf thuis te kunnen opvoeden.

Deze zaak speelde zeker een jaar of twaalf, dertien geleden. Ik was nog maar kort kinderrechtster en ik kan nu wel zeggen redelijk onervaren. De afloop overigens van deze zaak is dat in hoger beroep het Gerechtshof gelukkig wel tot een ontheffing heeft besloten. Het zicht op de zaak was ik dan ook nadien kwijt. Tom zal inmiddels meerderjarig zijn, maar voor zover ik heb begrepen is hij altijd in hetzelfde pleeggezin blijven wonen.

De periode na 1995

Stelling: Het jeugdrecht is een specialisme binnen de ZM (Zittende Magistratuur), dat gedurende een groot aantal jaren dient te worden beoefend, waarbij de betrokken

rechter zowel het jeugdstraf- als het jeugdcivilrecht dient te beheersen. De kinderrechter dient naast zijn juridische kennis ook kennis te hebben van de basisbeginselen van de psychologische ontwikkelingsstadia van het minderjarige kind.

De rol van de kinderrechter werd gereduceerd tot de rol die de rechter dient te spelen. Hij is beslisser en geen gelegenheidshulpverlener. Goed, het mag van de kinderrechter wel verwacht worden dat hij op zijn minst voeling heeft met het gebied waarop de hulpverlening zich afspeelt. En dan bedoel ik niet zozeer hoe het veld in elkaar steekt, maar zeker ook dat hij toch, laat ik het wat populaire zeggen, wat kaas heeft gegeten van ontwikkelingstheorieën, risicotaxaties over veiligheid van kinderen, etc. Wij zullen niet hulpverlenertje moeten of willen spelen, maar een grotere kennis op dat gebied, laten we zeggen meer dan een gemiddelde rechter die heeft, is vereist.

In 1995 ging de kinderrechter dus op de stoel zitten waarop hij thuishoort. Een op zichzelf gesproken juiste ontwikkeling. De uitvoering van de ondertoezichtstelling kwam geheel op het bordje te liggen van de gezinsvoogdij-instellingen, nu Bureaus Jeugdzorg geheten. De kinderrechter komt alleen maar in beeld, als er een ots wordt gevraagd, als er een verlenging daarvan wordt gevraagd of verzocht wordt een machtiging te verlenen strekkende tot een uithuisplaatsing. (In dit verband ook weer alarmerend, dat zelfs de Inspectie het presteert in het rapport S. te vermelden "dat de kinderrechter het kind uithuisplaatst", ik dacht dat wij alleen maar machtigingen daartoe verlenen!).

In de praktijk van de afgelopen jaren is de kinderrechter voor zijn beslissingen toch wel heel erg afhankelijk geworden van de informatie die hij aangedragen krijgt vanuit de Raad voor de kindbescherming en het Bureau Jeugdzorg. Uiteraard wordt daarbij ook de informatie vanuit het pleeggezin meegenomen, althans zo hoort het. Vaak merk ik echter, dat pleeggezinnen niet op de verlengingszittingen komen. Zolang de positie van de ots-pupil wat hen betreft niet in het geding is, zullen zij daartoe ook niet vaak de behoefte voelen. Het invullen van instemmingverklaring met de verzochte verlengingen, bespaart hen de reis naar de rechtbank. Toch zal het een enkele keer voorkomen, dat er een instemmingverklaring in het dossier ligt, maar dat de pleegouders wel naar de zitting komen.

Uit het volgende voorbeeld blijkt dat heel nuttig te zijn.

Stelling: Het wettelijke systeem van het ouderlijke primaat heeft zijn grote beperkingen en moet telkens weer bijgesteld en genuanceerd worden, afhankelijk van het concrete geval.

Stelling: Het verdient voorkeur indien ook pleegouders naar de verlengingszittingen komen.

De ouders van Claartje scheiden zeer kort na haar geboorte. De echtscheiding is heel heftig. Bij wie gaat zij wonen, wie krijgt het gezag, hoe gaat een eventuele omgangsregeling eruit zien? Kortom, alle bekende ingrediënten zijn aanwezig. Bovendien is moeder lijdende aan een psychiatrische ziekte, op grond waarvan zij met een BOPZ-machtiging moet worden opgenomen. Claartje staat inmiddels al onder toezicht. Het aparte van mijn rol is, dat ik in eerste instantie de BOPZ-rechter was en pas later de kinderrechter in de ots.

Het ouderlijke gezag blijft voortduren, maar op de één of andere manier laat vader zich buitenspel zetten. Of dat nu komt, omdat de toenmalige gezinsvoogdes vader er niet bij

betreft of wil betrekken, of dat vader zich niet coöperatief genoeg opstelt, heb ik uit de stukken niet echt kunnen achterhalen. Feit is in elk geval, en dat is en blijft achteraf praten, dat een plaatsing van Claartje bij vader wellicht mogelijk was geweest. Aan de andere kant moet ook worden vermeld, dat de verhouding tussen vader en moeder af en toe behoorlijk explosief was.

Claartje wordt nog ver voor haar eerste verjaardag bij een (ervaren) pleeggezin geplaatst. Zij woont daar overigens nog steeds.

De afgelopen jaren overziende (ik ben inmiddels de behandelend kinderrechter) valt te constateren, dat de strijd voortduurt, zij het in steeds mindere mate. Vader voelt zich steeds weer achtergesteld en blijft boos en gefrustreerd, dat hij nimmer de kans heeft gekregen Claartje zelf op te voeden. Moeder vindt het allemaal ook maar niets. Zij vindt zich hersteld en acht zich in staat Claartje te gaan opvoeden.

Op enig moment (Claartje zal ongeveer twee jaar in het pleeggezin wonen) treedt een nieuwe gezinsvoogd aan. Een rustige, ervaren man, die zowel bij vader als moeder gezag heeft.

Bij elke verlengingszitting komen de oude strijdpunten weer naar boven. Een enkele keer weet de gezinsvoogd instemmingverklaringen over te leggen, waardoor de zittingen geen doorgang behoeven te vinden en op grond van de stukken een beslissing valt.

Steevast: verlenging van de ondertoezichtstelling en machtiging pleeggezinplaatsing.

Er is regelmaat, de omgangsregelingen verlopen naar behoren en gaandeweg kan je zien, dat vooral moeder zich begint neer te leggen bij haar rol als ouder op afstand. Haar bezoeken aan Claartje (zowel in het pleeggezin als later bij zichzelf thuis) verlopen goed: moeder en dochter verhouden zich heel goed met elkaar, de contacten zijn prima. Ook de regeling met vader verloopt goed, hoewel hij nog steeds met zijn frustratie blijft zitten, dat hij niet zelf voor Claartje kan zorgen. Vader werkt wel goed mee aan de ots en omgangsregeling.

En Claartje zelf?

Het gaat haar heel goed in het pleeggezin. Zij is rond de 10, 11 jaar nu en begint, aldus pleegvader wat opstandig gedrag te vertonen. Zet zich af tegen haar pleegouders, maar is dat zo vreemd?

Dit verhaal vertel ik, omdat in het laatste verlengingsverzoek van een paar weken geleden nu toch zeer nadrukkelijk werd vermeld, dat zij tot haar meerderjarigheid zeker in het pleeggezin zal gaan verblijven.

Moeder en pleegouders tekenen de instemmingverklaring en kondigen aan niet op de verlengingszitting te zullen komen. Maar voor vader is dat net iets te veel. Hij tekent niet, terwijl hij dat in het verleden wel had gedaan en wil op de zitting komen. De gezinsvoogd heeft vervolgens geregeld, dat moeder en pleegvader ook op de zitting zullen komen. Het was immers de eerste keer dat in de rapportage stond vermeld dat Claartje tot haar meerderjarigheid in het pleeggezin zou blijven wonen.

Tijdens de zitting ontspoon zich een bijzonder interessante discussie. Nadat pleegvader het een en ander over Claartje had verteld, bracht moeder naar voren dat zij helemaal tevreden is met de ontwikkelingen. Zij zegt heel nadrukkelijk, dat zij nooit in staat zal zijn goed voor Claartje te kunnen zorgen en weet goed inhoudt te geven aan haar rol van moeder op afstand.

Vader haalt zijn oude frustraties weer op (en vanuit zijn standpunt bekeken, zou hij daar nog wel eens helemaal gelijk in kunnen hebben), en zegt nogmaals dat hij heel wel in staat zou zijn voor Claartje te zorgen. Hij heeft inmiddels met zijn huidige echtgenote een gezin met twee kinderen.

De gezinsvoogd brengt naar voren, dat de spanningen tussen de ouders nog steeds

kunnen oplopen en dat het tegen die achtergrond niet wijs zou zijn Claartje naar vader of moeder terug te plaatsen. Dat zou alleen maar nadelig voor Claartje zijn. Zij zou dan weer terecht komen in dat oude krachtenveld en dat zou haar geen goed doen. Ik heb toen aan zowel vader als moeder gevraagd hoe Claartje zich tijdens de bezoeken opstelt ten opzichte van ouderen in de kringetjes van vader en moeder. Beiden vertelden dat zij zich heel gewoon gedroeg. Soms wat de kat uit de boom kijkerig, maar in zijn algemeenheid heel leeftijdsadequaat. Vervolgens wist pleegvader, die uiteraard allang door had waar ik naar toe wilde, te vertellen, dat Claartje ook op school naar bijvoorbeeld leerkrachten, maar ook ten opzichte van vrienden en familie in hun eigen omgeving zich heel normaal en leeftijdsadequaat opstelde. Claartje begon, aldus pleegvader, de gewone puberteitsverschijnselen te vertonen. Het opvallende was, dat het mij, de gezinsvoogd en pleegvader enige moeite kostte aan de ouders uit te leggen hoe dat nu wel zou komen. Uiteindelijk verlieten zij, en moeder was ondanks haar geestelijke handicap daarin sneller van begrip, met een redelijk voldaan gevoel de zittingzaal. Ik heb afgesproken, dat zij bij de volgende verlengingszitting allemaal weer zouden komen. De gezinsvoogd zegde toe, dat hij tegen die tijd ook zou nagaan of Claartje zelf ook een keer mee zou komen. Tegen die tijd is zij 12 jaar oud. Deze zitting vond kort na het verschijnen van het Inspectierapport S. plaats. Ik kon daarom niet nalaten te zeggen, dat er gelukkig ook wel eens wat goed gaat binnen een ondertoezichtstelling.

Waarom in dit laatste geval geen ontheffing, maar voortduren van de ondertoezichtstelling?

Het is wel eens ter discussie gesteld, maar de gezinsvoogd bleef van oordeel, dat de huidige vorm van hulpverlening in de gegeven omstandigheden de beste vorm is. Voor Claartje is helderheid dat zij in elk geval tot haar 18de in het pleeggezin blijft wonen. Voor haar is de rol die de pleegouders en haar eigen ouders spelen ook duidelijk. Moeder is tevreden en vader lijkt ook steeds meer doordrongen te zijn dat het belang van Claartje is dat zij in het pleeggezin blijft.

Punt is uiteraard wel of in dit soort gevallen niet een verlenging kan worden uitgesproken voor een langere periode dan één jaar, om daarmee te voorkomen dat elk jaar weer een toetsingsmoment en een bezoek aan de rechtbank nodig is. Die mogelijkheid biedt de wet echter nog niet. En extra randvoorwaarde in dit geval is echter wel, dat dezelfde gezinsvoogd in functie blijft. Je zou er toch niet aan moeten denken, dat een opvolgend gezinsvoogd zou gaan beslissen dat Claartje weer naar een van de ouders terug moet keren.

Stelling: Gezinsvoogdij-instellingen dienen er naar te streven, dat er continuïteit in de begeleiding in het kader van ots-en is; met andere woorden: ga tegen dat er om de haverklap van gezinsvoogd wordt gewisseld.

Ik sluit af met een ander voorbeeld, waarin wel degelijk een ontheffing onvermijdelijk is.

Rocky

Rocky is verslaafd aan harddrugs ter wereld gekomen. Moeder is al jarenlang bekend met (harddrugs)verslavingsproblematiek. Het is onbekend wie vader is. Moeder wist pas na 7 maanden dat zij zwanger was. Rocky is in het ziekenhuis geboren. Krap een maand na haar geboorte wordt zij voorlopig ondertoezicht gesteld, welke na drie maanden in een definitieve wordt omgezet. Tevens wordt zij in een crisispleeggezin geplaatst.

De samenwerking met moeder is hopeloos. Zij verzet zich met hand en tand tegen elke vorm van hulpverlening in het algemeen, en die ten aanzien van Rocky in het bijzonder. Er zijn begeleidende contacten tussen moeder en Rocky op het kantoor van de gezinsvoogdij-instelling, maar moeder is zeer onbetrouwbaar in haar afspraken. Zij komt regelmatig te laat of helemaal niet. Als er al een contact is, slaat zij alle adviezen van de gezinsvoogd in de wind en uit zich herhaaldelijk agressief jegens de gezinsvoogd en het pleeggezin, en dat maar al te vaak in aanwezigheid van Rocky. Zij kan (en wil) niet inzien dat een langdurige plaatsing van Rocky in een vorm van pleegzorg onafwendbaar is.

Toch is er voor alle zekerheid een persoonlijkheidsonderzoek uit gevoerd naar moeders mogelijkheden om Rocky zelf op te voeden. De onderzoeksresultaten zijn ondubbelzinnig:

“Het onderzoek geeft geen aanleiding te veronderstellen dat moeder over voldoende opvoeding- en verzorgingscapaciteiten beschikt die nodig zijn voor het opvoeden van Rocky.” Voorts: “...(is er sprake van) een gemiddeld intelligente, chaotische en impulsieve vrouw met een drugs- en crimineelverleden die overwegend vanuit een verharde persoonlijkheid egocentrisch reageert met wantrouwen, weerstand, affectarmoede en weinig verantwoordelijkheidsgevoel, externaliseert en moeite heeft met wensen van anderen, zelfreflectie en realistisch denken.”

Een ontheffing is onafwendbaar.

Dank voor Uw aandacht

Stellingen

Het wettelijke systeem van het ouderlijke primaat heeft zijn grote beperkingen en moet telkens weer bijgesteld en genuanceerd worden, afhankelijk van het concrete geval.

Het primaat dient te worden gelegd bij de minderjarige.

Het jeugdrecht is een specialisme binnen de ZM (Zittende Magistratuur), dat gedurende een groot aantal jaren dient te worden beoefend, waarbij de betrokken rechter zowel het jeugdstraf- als het jeugdcivielrecht dient te beheersen. De kinderrechter dient naast zijn juridische kennis ook kennis te hebben van de basisbeginselen van de psychologische ontwikkelingsstadia van het minderjarige kind.

Gezinsvoogdij-instellingen dienen er naar te streven, dat er continuïteit in de begeleiding in het kader van ots-en is; met andere woorden: ga tegen dat er om de haverklap van gezinsvoogd wordt gewisseld.

Het verdient voorkeur indien ook pleegouders naar de verlengingszittingen komen.

Ook een crisispleeggezin dient als belanghebbende te worden aangemerkt.

Bij tussentijdse overplaatsingen, dan wel terugplaatsingen van een ots-pupil, dus die gedurende de looptijd van een ots, verdient het de voorkeur een toetsingsmoment in te bouwen. De Raad voor de kindbescherming heeft hierin een wettelijke taak.

Nog wat praktijkvoorbeelden.

Dennis

Dennis is vlak voor zijn eerste verjaardag ondertoezicht gesteld en heeft toen ruim vier maanden in een pleeggezin gewoond. In die periode maakt hij volgens de gezinsvoogdij-instelling een inhaalslag, hetgeen aanleiding is hem terug te plaatsen bij moeder. Er is toen een keuze gemaakt om hem een kans te geven zich te hechten aan moeder.

Een kleine twee jaar later blijkt uit rapportage van de gezinsvoogdij-instellingen en de Raad voor de Kinderbescherming, dat sprake is van een situatie bij moeder waarin hij alles tekort komt wat een kind van zijn leeftijd nodig heeft, zoals rust, regelmaat, reinheid, in hun gedrag voorspelbare ouders en veiligheid. Moeder slaagt er niet in om ondanks alle aangeboden hulp daarin zodanige blijvende verbetering aan te brengen dat hij zich op een goede manier kan ontwikkelen.

Zowel de Raad als de gezinsvoogdij-instelling heeft rapporten uitgebracht en komen tot eenzelfde conclusie: Dennis zal nu toch (wederom) in een pleeggezin geplaatst dienen te worden.

Ter gelegenheid van de zitting bij de kinderrechter worden drie opties besproken:

De situatie laten zoals die is, dus Dennis blijft bij moeder; dit is moeders wens;

Dennis gaat bij vader wonen; dit is vaders wens;

Dennis gaat naar een pleeggezin; dit is het voorstel van de gezinsvoogdij-instelling.

In een uitgebreid gemotiveerde beslissing van de kinderrechter wordt machtiging verleend tot plaatsing in een pleeggezin. De behandeling ter zitting en de uitgebreide beschikking hebben de ouders er kennelijk van overtuigd, dat de pleeggezin optie voor Dennis het beste was. Overigens: de kinderrechter heeft het over een "next best" oplossing. Over die formulering valt best nog een robbertje te discussiëren!

De ouders lijken zich overigens neergelegd te hebben bij de beslissing en zijn niet in hoger beroep gegaan. Zij hebben contact met Dennis, die in een perspectiefbiedend pleeggezin terecht is gekomen.

Sheila

Sheila is op bijna tweejarige leeftijd geplaatst in een crisispleeggezin. De situatie thuis bij moeder is langdurig problematisch geweest. Sheila verblijft ter gelegenheid van de verlengingszitting een jaar later nog steeds in hetzelfde "crisis"pleeggezin. De gezinsvoogdij-instelling heeft het gezin niet als belanghebbende aangemerkt. Daar steekt de kinderrechter een stokje voor en bepaald alsnog dat het huidige gezin wel als zodanig wordt aangemerkt. Het crisispleeggezin wil eigenlijk niet meewerken aan her-etikettering van de eigen positie. Het gezin wil de "crisis"status behouden. Er is echter op dit moment geen geschikt pleeggezin met perspectief voorhanden. Terugplaatsing bij moeder is uitgesloten. De situatie bij haar thuis is nog steeds zodanig, dat Sheila fikse schade zou oplopen als zij weer bij moeder gaat wonen. Uiteindelijk zal Sheila in het huidige pleeggezin blijven, maar er wordt wel naarstig gezocht naar een perspectiefbiedend pleeggezin.

Roy

De Raad voor de Kinderbescherming verzoekt een voorlopige ondertoezichtstelling voor Roy (op het moment van indiening van het verzoek 7 maanden oud), alsmede machtiging voor een netwerk (=grootouders) crisisplaatsing voor de duur van het komende onderzoek. Bij Roy is zeer ernstig lichamelijk letsel geconstateerd, waarbij het er op lijkt dat het van buitenaf door iemand hem is aangedaan. De kring van

theoretische daders is klein. De politie doet uiteraard onderzoek, maar er zijn geen feiten of omstandigheden die de ouders meer of minder tot verdachten maken dan tot dan toe het geval is.

De advocate van de ouders stelt dat de ouders weliswaar verantwoordelijk waren voor Roy ten tijde van de mishandeling, maar geeft gedetailleerd aan dat niet uitgesloten kan worden dat een derde uit de kennissenkring van de ouders verantwoordelijk moet worden gehouden voor de mishandelingen van Roy. De naam van die derde is door de ouders aan de politie doorgegeven. Uit het psychologische onderzoek, waaraan de ouders – net als alle andere maatregelen tot dan toe – hun volle medewerking hebben verleend zijn geen aanwijzingen gekomen die het meer dan waarschijnlijk maken dat zij of één hunner de dader(s) is (zijn). Het door de forensische deskundige beschreven profiel van de waarschijnlijke dader kent een angstaanjagende overeenkomst met de persoon die volgens de ouders de potentiële dader is, zonder dat die deskundige van het bestaan van die persoon op de hoogte is.

De kinderrechter worstelt enorm met de beslissing en weegt af tussen gevaar voor Rocky en hechting aan en bij de ouders. Hij motiveert zeer uitgebreid en zijn uiteindelijke beslissing is verlening van de voorlopige ondertoezichtstelling en afwijzing van de machtiging spoeduitplaatsing.

Gelet op wat er inmiddels over deze ouders bekend was, en de grote onwaarschijnlijkheid dat zij de daders zouden kunnen zijn, daarbij opgeteld, dat er intensieve controle plaatsvindt door politie, Raad voor de Kinderbescherming en gezinsvoogdij-instelling gaf bij hem de doorslag.

Nadien is er wel een definitieve ondertoezichtstelling uitgesproken, die onlangs is opgeheven. Het gaat prima met Roy en zijn ouders.

Tenslotte, een laatste voorbeeld, waarin door een toevalligheid het verzoek tot gesloten machtiging niet meer nodig bleek.

Sylvia

Sylvia staat al enige tijd onder toezicht. Haar ouders weten op momenten geen raad met haar. Zij is behoorlijk uit de kluiten gewassen voor haar leeftijd en is haar ouders schijnbaar volkomen de baas. Het kringetje waarin zij in haar na-schoolse momenten verkeert, staat niet al te best bekend. Nog wel geen echte misdadige activiteiten, maar als er mot is, staat Sylvia vooraan op de eerste rij. Zo ook, die avond bij de dansschool. Er moest wat “besproken” worden, omdat één van de andere meisjes naar de politie had geklikt. Kortom, er vindt een forse knokpartij plaats en Sylvia wordt in voorlopige hechtenis genomen en verblijft uiteindelijk strafrechtelijk ongeveer vijf maanden in een jeugdhuis van bewaring, annex behandelinstelling. Het kost de voorzittende kinderrechter de grootste moeite zijn collega's in de meervoudige jeugdstrafkamer ervan te overtuigen, dat zij voorlopig niet naar huis kan en in vredesnaam dan maar wat langer strafrechtelijk vast moet blijven in afwachting van een plek waar zij een behandeling kan ondergaan. Met veel kunst en vliegwerk en nog een uitgebreide brief aan het Ministerie van Justitie lukt het haar civielrechtelijk geplaatst te krijgen in datzelfde jeugdhuis van bewaring, annex behandelinstelling.

De behandeling loopt op zijn eind, maar ook de termijn van de lopende ots + machtiging loopt ten einde. De gezinsvoogdes moet de verlengingsverzoeken de deur uit hebben. Verzocht wordt verlenging van de ots en de machtiging gesloten.

Het toeval wilde, dat de voorzittende kinderrechter net in diezelfde periode aanwezig was bij de opening van het nieuwe pand van een jeugdhulpverleningsinstelling. En wie loopt

daar rond met een groot blad met drankjes en hapjes? Juist, Sylvia. Zij vertelde, dat zij weer bij haar ouders woonde en naar een school ging, die haar dus gevraagd had te helpen in de bediening van de receptie.

Telefonische navraag bij de gezinsvoogdes over die verzochte gesloten machtiging, bracht wat verwarring en een wanhoopskreet, dat de protocollen nu eenmaal voorschrijven, dat ruim van te voren de verlengingsverzoeken dienen te worden ingeleverd en dat in de tussentijd was besloten om haar weer thuis te plaatsen. Een simpel telefoontje, dat de gesloten machtiging niet meer nodig was, was kennelijk te veel.

Tineke Couwenbergh, pleegouder

DE EMOTIONELE OUDER

Nadat ik deze lezingen aangehoord heb, vallen me een paar dingen op.

Ik mis bij de lezingen van de kinderechter, Bureau Jeugdzorg en de Pleegzorg tot mijn grote verbazing.... **de pleegouder**.

Allen spreken zij over het belang van het kind maar zij maken niet duidelijk hoe het ontwikkelingsbelang van het kind bevorderd moet worden.

Als een kind eenmaal pleegkind is geworden dan zijn de pleegouders diegene die het ontwikkelingsbelang van dat kind behartigen.

Als je een kind opneemt in je gezin, het consultatiebureau bezoekt, inentingen haalt, pijntjes wegst, aan zindelijkheidsstraining begint, duizend keer billetjes afveegt, 's nachts troost na bange dromen, een klein handje vasthoudt in een spannende Sinterklaastijd en zo kan ik nog lang doorgaan, dan word je voor het kind **zijn ouder in emotionele zin**.

In het beleid van de pleegzorg wordt de pleegouder echter niet als emotionele ouder gezien.

Voorbeeld

Pleegouders zorgen al ruim 4 jaar voor Marieke die bij hen kwam wonen toen ze een half jaar oud was. Van de onregelmatige bezoeken van de moeder werd steeds een feestje gemaakt.

Omdat het weer beter ging met moeder vond BJZ dat de bezoekfrequentie verhoogd moest worden. De bezoeken mochten niet meer bij de pleegouders thuis plaatsvinden en ook mochten zij er niet meer bij aanwezig zijn.

Pleegouders vertelden dit aan Marieke. Zij gaf huilend aan dat zij niet zonder de pleegouders naar moeder wilde. Maar BJZ was duidelijk; het moest. Pleegouders vertelden Marieke dat zij in de auto zouden wachten en dat zij lief moest zijn bij moeder want het was haar moeder.

De gezinsvoogd en de gedragsdeskundige die aanwezig waren gedurende het bezoek, vertelden na afloop dat Marieke zich voorbeeldig had gedragen en voegden daaraan toe dat men wilde starten met een terug-naar-huis-traject, want het contact liep toch erg goed.

Toen pleegouders in de auto zaten op weg naar huis begon Marieke eerst keihard te gillen en kotste toen de hele auto onder. Zij werd wekenlang iedere nacht gillend en bang wakker. Pleegouders melden dit aan BJZ.

Het antwoord luidde: Dat doen alle pleegkinderen wel eens en pleegouders moesten maar eens nadenken of zij door hun houding niet zelf het bezoek voor Marieke zo moeilijk hadden gemaakt!!!!

Pleegouders moesten zich gaan realiseren dat moeder nu eenmaal het allerbelangrijkste is voor het kind.

De melding die de pleegouders maakten van de reacties van het kind werd niet gehoord

en er werd niets mee gedaan.

Dit is een voorbeeld dat velen van ons zullen herkennen en waarbij het **bestaan van het kind wordt bedreigd**.

Tijdens mijn pleegouderschap heb ik met veel werkers contact gehad. Allemaal hardwerkende, bevlogen mensen met heel veel inzet. Er worden plannen gemaakt, wegen uitgestippeld, ouders, pleegouders en kinderen begeleid.

Al deze mensen werken keihard om het geplande doel te halen.....hun eigen geformuleerde doel.

Pleegouders werken ook keihard en zijn ook bevlogen. Jammer dat zij in de nieuwe wet op de Jeugdzorg geen cliënt meer zijn. Erger nog, het lijkt wel of zij zijn vergeten; zij hebben totaal geen rechtspositie.

De tijd is nu rijp dat wij allen onder ogen zien dat pleegouders het ontwikkelingsbelang van het kind in emotionele zin het meest behartigen . En ...zij **behartigen** dat niet alleen maar zij dragen ook de meeste verantwoordelijkheid voor het belang van het kind. Zij beleven het kind, 7 dagen in de week, 24 uur per dag. Het zou dus vanzelfsprekend moeten zijn als zij daar op aangesproken zouden worden en dat hun ervaringen met het kind mede bepalend zijn voor het beleid rond dat kind.

Pleegouders zullen dus gezien moeten worden als de eerste belanghebbenden.

HET KIND IN DE PLEEGZORG

Inleiding

Op dit symposium staat het kind in de pleegzorg centraal. Als advocaat ben ik de afgelopen jaren bij diverse rechtszaken betrokken geweest waarbij pleegkinderen betrokken waren. Niet als advocaat van het pleegkind, maar als advocaat van ouders, of van pleegouders, of van een voogdij-instelling.

De minderjarige is altijd de grote afwezige in de rechtszaal, maar alle betrokken volwassen worden geacht het belang van het kind als uitgangspunt te nemen. Het eigen belang van partijen dient te wijken voor het belang van het kind. Je zou verwachten dat betrokkenen onder die omstandigheden redelijk snel tot overeenstemming moeten kunnen komen. Men wordt immers geacht hetzelfde belang na te streven.

Maar de praktijk laat toch een heel ander beeld zien. Het blijkt erg moeilijk het belang van het kind niet in het verlengde van het belang van zijn ouders te zien. Bovendien wordt in de praktijk weinig gebruik gemaakt van de inmiddels bestaande wetenschappelijke kennis over het ontwikkelingsperspectief van het kind. Het belang van het pleegkind wordt te vaak veronachtzaamd. Aan de hand van een aantal voorbeelden uit mijn praktijk zal ik dit straks toelichten. Allereerst wil ik kort stilstaan bij wat we ons nou moeten voorstellen bij het belang van het kind, ooit wel aangeduid met “ toverformule”.

Het kind is zelfstandig drager van rechten

Het Internationale verdrag van de rechten van het kind (IVRK) is een nadere specificatie van het Verdrag voor de rechten van de mens. Het benadrukt dat kinderen speciale behoeften hebben. Het benadrukt dat een kind een zelfstandige drager is van rechten en geen onvoorwaardelijk bezit van ouders of andere volwassenen. Het verdrag is voor Nederland in werking getreden op 8 maart 1995.

Belang van het kind dient eerste overweging te zijn

Centraal in het IVRK staat artikel 3 lid 1:

”Bij alle maatregelen betreffende kinderen, ongeacht of deze worden genomen door openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn of door rechterlijke instanties, bestuurlijke autoriteiten of wetgevende lichamen, vormen de belangen van kinderen de eerste overweging.”

Ook in ons recht heeft artikel 3 IVRK inmiddels ingang gevonden. Dat het belang van het kind als uitgangspunt dient te gelden is voor vrijwel iedereen vanzelfsprekend geworden.

Of kinderen baat hebben bij dit uitgangspunt hangt vervolgens geheel af van de wijze waarop hieraan invulling wordt gegeven. Noch in het IVRK, noch in onze nationale wet wordt het belang van het kind nader uitgewerkt.

Ik ben nu bijna 19 jaar advocaat en heb van meet af aan mede jeugdrecht zaken gedaan. Ook in de beginfase van mijn praktijk stond “het belang van het kind” in het jeugdrecht al centraal. Zeker in die eerste jaren heb ik mij vaak vertwijfeld afgevraagd hoe ik het belang van het kind moest onderbouwen.

Ik was opgeleid als jurist en had te weinig kaas gegeten van de wijze waarop een kind zich ontwikkelt. Ik kan niet ontkennen dat ik in deze beginjaren het belang van het kind

veelal heb vereenzelvigd met het belang van zijn ouders en dat ik heb betoogd dat kinderen bij hun ouders horen, ook in situaties dat een kind het al van jongs af aan het zonder deze ouders had moeten doen en een zeer goede opvoedingsrelatie had met pleegouders. Ik had nimmer gehoord van hechtingsrelaties en opvoedingsrelaties. Ik ging er maar al te gemakkelijk vanuit dat voor een kind zijn ouders toch de eerste optie waren vanwege de biologische band, ook in de situatie dat ouders pas weer na jaren beschikbaar werden voor het kind. Dat pleegouders vanuit het perspectief van het pleegkind, zeker voor het pleegkind dat van jongs af aan in het pleeggezin was opgegroeid zijn emotionele ouders waren, zijn enige beschikbare ouders en dus van groter belang dan de biologische ouders en dat het verlies van deze emotionele ouders grote schade toebrengt aan de persoonlijkheidsontwikkeling was voor mij niet een direct voor de hand liggende gedachte. En ik stond daarin niet alleen. Dergelijke gedachten waren ook niet vreemd bij collega-advocaten, rechters en raden voor de kindbescherming en gezinsvoogdij-instellingen jeugdhulpverleningsinstellingen.

Belang van het kind vertaald in termen van ontwikkelingsbelang

Inmiddels zijn in diverse samenwerkingsverbanden tussen juristen en pedagogen bruikbare criteria ontwikkeld om het belang van het kind te definiëren. Ik wijs op het boek Pleegzorg in Balans uit 1998, de nota Pedagogische Criteria Jeugdbescherming (een uitgave van het Ministerie van Justitie 1999), en ook het Visie document pleegzorg (2000), resultaat van een discussie over pleegzorg in samenspraak met diverse betrokkenen in pleegzorg.

Ik denk dat gesteld kan worden dat inmiddels consensus bestaat over het feit dat het belang van het kind dient te worden vertaald in termen van ontwikkelingsperspectief van het kind. Een kind moet volwassen worden. Hij moet uiteindelijk adequaat kunnen functioneren in onze samenleving, zowel in zijn privé-leven als in werkrelaties. Een kind moet daarvoor een aantal ontwikkelingstaken volbrengen en daartoe heeft het kind opvoeding nodig. Als zijn ontwikkeling stagneert dan dient te worden ingegrepen en wel zodanig dat het kind zich wel verder kan ontwikkelen.

Een kind wordt pleegkind als zijn ontwikkeling ernstig is gestagneerd of ernstig dreigt te zullen stagneren en het niet mogelijk is om deze dreiging binnen de gezinssituaties met zijn ouders op te lossen.

Van de zaken met betrekking tot pleegkinderen die ik als advocaat krijg voorgelegd, gaan verreweg de meeste gevallen over geschillen rond het toekomstperspectief van het pleegkind: wordt het kind blijvend in het pleeggezin opgevoed of gaat het terug naar zijn ouders.

Het gaat dan veelal om kinderen die op jonge leeftijd in het pleeggezin zijn geplaatst en daar al meerdere jaren verblijven, maar zich ontwikkelingen voordoen op grond waarvan de plaatsing in het pleeggezin op losse schroeven komt te staan. En dan blijkt dat het ontwikkelingsbelang van het kind bij de afweging van alle belangen niet de eerste overweging is.

Ik sta stil bij 3 zaken uit mijn eigen praktijk.

De praktijk

SANNE

casus

Sanne wordt geboren uit een minderjarige verslaafde moeder. Een vader is buiten

beeld.

Moeder staat onder toezicht. Een netwerkplaatsing bij grootouders wordt onderzocht. Die geven aan dat niet aan te durven en ook de voogdij niet te kunnen uitoefenen. Sanne wordt daarom enkele dag na haar geboorte in een pleeggezin geplaatst. Het gezag wordt uitgeoefend door Bureau Jeugdzorg (BJZ), zij heeft de voogdij over Sanne verkregen. Sanne ontwikkelt zich uitstekend in het pleeggezin. Er is geen contact met moeder die een zwervend bestaan leidt en nog steeds verslaafd is. Wel is er omgang met grootouders. Aanvankelijk bezoeken ze Sanne in het pleeggezin maar naar verloop van tijd halen ze haar ongeveer eens in maand een dagje op. Grootouders vinden de omgang veel te beperkt en willen meer zeggenschap ten aanzien van de opvoeding. Pleegouders, BJZ en ook de voorziening voor pleegzorg (VVP) achten de omgang voldoende en passend bij een grootouder-kleinkind relatie. Als grootouders geen uitbreiding van de omgang en niet meer zeggenschap in de opvoeding verkrijgen vragen zij voogdijwijziging aan bij de kantonrechter. De kantonrechter stuurt partijen naar een mediator om te kijken of consensus kan worden bereikt omtrent de omgangsregeling. Tijdens de mediation wordt duidelijk dat grootouders met de voogdijwijziging beogen om de verblijfplaats van Sanne te wijzigen. Hoewel overeenstemming wordt bereikt over omgang, handhaven grootouders hun verzoek tot voogdijwijziging. De voogd en de voorziening voor pleegzorg achten voorzetting van het verblijf in het pleeggezin het meest in het belang van Sanne en adviseren de kantonrechter ter zitting om de voogdijwijziging af te wijzen. Zij wijzen op de hechtingsfase –Sanne is op dat moment bijna twee jaar in het pleeggezin- en het feit dat Sanne zich goed ontwikkelt en dat sprake is van een positieve hechting. De kantonrechter wijst het verzoek desondanks toe. Uit de beschikking blijkt dat de kantonrechter niet op de hoogte is van de pedagogische criteria en aan het mondelinge betoog van de voogdij-instelling geheel voorbij is gegaan. Hij overweegt dat sprake is van een betaald pleeggezin en heeft tijdens de zitting aan pleegouders voorgehouden dat zij nimmer uit het oog moeten verliezen dat zij een zakelijk overeenkomst met pleegzorg hebben en dat een dergelijke overeenkomst ook weer opgezegd kan worden. Voorts overweegt de kantonrechter dat hij de grootouders geschikt acht als opvoeders, hetgeen niet onderzocht was, terwijl drie kinderen van grootouders tijdens de minderjarigheid gedurende een aantal jaren onder toezicht hadden gestaan. Voorts stelt de kantonrechter dat er naar zijn oordeel geen omstandigheden zijn die maken dat het belang van Sanne meer is gediend met de huidige voogdijregeling, met daaraan gekoppeld het verblijf in het pleeggezin.

Het gaat om een uitspraak van eind 2003.

BJZ tekent geen beroep aan en laat pleegouders weten dat zij geen andere keus hebben dan Sanne mee te geven aan haar grootouders. Dat gebeurt daags voor kerst 2003. Pleegouders gaan vervolgens zelf in beroep. Vier maanden later vernietigt het gerechtshof de beslissing van de kantonrechter. Het gerechtshof overweegt allereerst dat grootouders niet ontvankelijk hadden moeten worden verklaard in hun verzoek. De kring van mensen die wijziging kunnen vragen van een lopende voogdij is maar heel beperkt. Het gerechtshof overweegt ten overvloede dat de voogdijwijziging bovendien niet in het belang is van Sanne. Het Hof wijst erop dat Sanne in een perspectief biedend pleeggezin is geplaatst, nadat grootouders hadden aangegeven Sanne niet te kunnen opvoeden, en dat sprake was van een positieve hechting bij pleegouders. Het Hof wijst op het door pleegouders ingebrachte deskundigenadvies waarin wordt aangegeven dat verbreking van de hechtingsrelatie schade toebrengt aan de persoonlijkheidsontwikkeling en dat zo spoedig mogelijke terugplaatsing het meest in het ontwikkelingsbelang van het kind moet worden geacht. Door de vernietiging van de beschikking van de kantonrechter valt het gezag terug aan BJZ die Sanne uiteindelijk na 5 maanden verblijf bij grootouders terugplaatst in het pleeggezin.

opmerkingen

Het gebeurt met regelmaat dat een rechter geenszins op de hoogte blijkt van pedagogische noties en het belang van het kind volkomen naar eigen inzicht invult. Het is ronduit stuitend dat de kantonrechter pleegzorg slechts ziet als een zakelijke overeenkomst die ten alle tijden kan worden opgezegd. De kantonrechter lijkt zich op geen enkele wijze te realiseren wat het verlies van hechtingspersonen voor een kind betekent. Het besluit is duidelijk niet genomen met het ontwikkelingsbelang van Sanne als uitgangspunt.

Door het Bureau Jeugdzorg dat in deze zaak betrokken was als voogd, is in eerste aanleg geen schriftelijke visie op de zaak neergelegd. Dat is jammer. Dan wordt zo'n procedure helemaal afhankelijk van wat er op de zitting gebeurt. Mijn ervaring is in het algemeen dat hulpverleningsinstellingen zich in een juridische procedure tijdens de zitting vrij passief en afhankelijk van de rechter opstellen.

Voogden en gezinsvoogden hebben een belangrijke taak in een juridische procedure, namelijk het ontwikkelingsbelang van het kind goed over het voetlicht te brengen. In het algemeen weten zij meer van het ontwikkelingsbelang af dan de betrokken juristen. Ten onrechte wordt er vanuit gegaan dat de rechter wel weet hoe het zit met het ontwikkelingsbelang van het kind. Zeker met het afschaffen van de gespecialiseerde kinderrechter is dat niet het geval.

Hoewel Bureau Jeugdzorg niet achter de overplaatsing stond heeft zij zich heel gemakkelijk neergelegd bij een uitspraak die in het geheel niet deugt. Als drager van het gezag over dit kind, is zij ten onrechte niet voldoende opgekomen voor het belang van het kind.

DAVID EN BAS

casus

David (geboren op 2 februari 2001) wordt een maand na zijn geboorte onder toezicht gesteld en middels een spoed uithuisplaatsing geplaatst in een crisis-opvanggezin. David heeft een maand lang met zijn verslaafde moeder rondgezworven op diverse adressen en is ernstig verwaarloosd en ondervoed. De pleegouders zijn 50 en 54 jaar oud.

Omdat er geen ander gezin beschikbaar is voor definitieve plaatsing blijft David ook na ommekomst van de crisisplaatsing in het pleeggezin. Begin 2002 vindt er een gesprek plaats tussen de gezinsvoogd, de voorziening voor pleegzorg en pleegouders over de toekomst van David. Het gaat ondanks zijn moeilijke start in het leven heel goed met hem. Hij ontwikkelt zich leeftijdsadequaat en is positief gehecht aan pleegouders en ook zeer gebonden aan zijn oudere pleegzusje van 9 jaar. De gezinsvoogd vraagt of pleegouders David niet tot zijn volwassenheid willen blijven verzorgen en opvoeden. Pleegouders beraden zich hierover en na afwegen van alle voors en tegens (met name hun leeftijd), besluiten zij voor David te gaan. Ook zij zijn erg aan hem gehecht en houden veel van hem. Per 1 mei 2002 wordt de plaatsing omgezet in een perspectief biedende plaatsing.

Op 15 september 2003 worden pleegouders gebeld met de mededeling dat de moeder van David opnieuw een kind heeft gekregen, Bas, geboren op 5 oktober 2003. Moeder is op geen enkele wijze in staat dit kind te verzorgen en op te voeden. De vraag is of pleegouders bereid zijn Bas voorlopig even op te nemen in hun gezin. Dat doen zij. In december 2003 worden pleegouders telefonisch door de gezinsvoogd op de hoogte gesteld van het navolgende. Het is beleid binnen de instelling om broertjes en zusjes zoveel mogelijk in één gezin op te laten groeien. Men wil ook David en Bas in één

pleeggezin laten opgroeien. Hoewel over de capaciteiten van pleegouders als opvoeders geen enkele twijfel bestaat, wordt het leeftijdsverschil tussen Bas en pleegouders (inmiddels 52 en 56) echter een onoverkomelijk probleem geacht. De gezinsvoogd laat weten op zoek te zijn gegaan naar een pleeggezin waar de twee broertjes samen kunnen worden geplaatst. Zij hebben inmiddels een pleeggezin op het oog waarvan de pleegouders 30 en 35 jaar zijn. Men wil toewerken naar een overplaatsing binnen een maand of drie. Men zou de nieuwe pleegouders en David en Bas graag de volgende week met elkaar kennis laten maken. Pleegouders maken gebruik van de wettelijke mogelijkheid om een bezwaarschrift in te dienen bij BJZ en wijzen erop dat het besluit het ontwikkelingsbelang van David ernstig zal schaden. BJZ trekt haar besluit daarop in. Zij zijn het alsnog eens met pleegouders. Zij verzoeken pleegouders of ook Bas perspectiefbiedend bij hen geplaatst kan worden. Pleegouders besluiten om dat te doen.

opmerkingen

Het valt op dat het ontwikkelingsbelang van David op geen enkele wijze een rol speelt in de beslissing om hem uit het pleeggezin te plaatsen. Vast stond dat David gehecht was in het pleeggezin. Het verlies van hechtingspersonen op het hoogtepunt van de hechtingsfase is van een totaal andere emotionele betekenis voor David, dan het niet samen kunnen opgroeien met een pas geboren broertje. Geconstateerd kan worden dat het belang van David en Bas in deze zaak niet parallel lopen. Het is belangrijk dat het ontwikkelingsbelang wordt bepaald vanuit het perspectief van ieder kind afzonderlijk.

MAAIKE

casus

Maaïke is bijna 11 jaar. Na haar geboorte bleken de ouders haar verzorging en opvoeding niet aan te kunnen. Zij plaatsten haar bij een bevriend echtpaar, op vrijwillige basis. Maaïke bleef daar tot zij ongeveer drie jaar was. Haar ouders wilden toen weer zelf voor haar zorgen. Het kostte hen echter veel moeite en Maaïke ging ieder weekend en alle vakanties terug naar haar pleegouders. Vanaf de geboorte van Maaïke is sprake geweest van een pedagogisch slecht klimaat bij de ouders. Er waren veel ruzies en er was sprake van drank en drugsgebruik. Voorts was sprake van ernstige depressies bij moeder. Maaïke vertoonde geparentificeerd gedrag naar moeder. Ook met intensieve hulp van de pleegouders lukt het de ouders niet om de kinderen zelf op te voeden. De ouders gaan scheiden. Moeder brengt, na ongeveer drie jaar, Maaïke weer terug naar de pleegouders.

De laatste drie jaar staat Maaïke onder toezicht van een gezinsvoogdij-instelling en is de reeds jaren bestaande feitelijke situatie geformaliseerd met een machtiging uithuisplaatsing.

Moeder slaagt er vervolgens in om haar leven weer enigszins op orde te krijgen. Zij huwt in juli 2003. Samen met haar nieuwe partner wenst zij de zorg voor Maaïke weer zelf op zich te nemen.

De pleegouders willen Maaïke graag bij zich houden en hebben hun twijfels over de relatie van de moeder met Maaïke. Maaïke geeft aan bij pleegouders te willen blijven wonen. Maaïke reageert heftig op de wens van moeder. Zij geeft aan onder geen beding terug te willen naar haar moeder, maar bij haar pleegouders te willen blijven. De Voorziening voor Pleegzorg is van mening dat de pleegouders de negatieve houding van Maaïke ten opzichte van haar moeder stimuleren. Wel staat vast dat Maaïke zich goed heeft ontwikkeld bij de pleegouders.

Uit onderzoek blijkt dat Maaïke erg ambivalent staat tegenover haar moeder. Zij heeft

nare herinneringen aan de periodes dat zij thuis heeft gewoond. Zij reageert heftig op de omgangsregeling. Om de ervaringen uit het verleden een plaats te geven is zij in speltherapie. Uit de hulpverleningsrapporten blijkt dat men vanwege haar opstelling toch wel twijfelt over de terugplaatsing van Maaïke. Maar door de negatieve opstelling van de pleegouders ziet de voorziening voor pleegzorg geen mogelijkheid meer te zien om grootouders te begeleiden in de omgang tussen Maaïke en moeder. Daarom besluit Bureau Jeugdzorg Maaïke met spoed te plaatsen in een crisis pleeggezin ten einde te onderzoeken welke perspectief biedende plaatsing voor haar is aangewezen, die wellicht in de toekomst kan leiden tot overplaatsing van Maaïke naar moeder. De pleegouders tekenen bezwaar aan tegen deze beschikking van BJZ, die haar standpunt handhaaft. Vervolgens leggen de pleegouders het besluit ter vernietiging voor aan voor aan de kinderrechtter. Zij overleggen daarbij een deskundigen advies De kinderrechtter vernietigd de beslissing. Maaïke blijft bij de pleegouders.

opmerkingen

Ook in deze zaak wordt door de hulpverlenende instanties geheel voorbij gegaan aan het ontwikkelingsbelang van het kind en aan het belang van continuïteit in de hechtings- en opvoedingsrelatie wil opvoeding mogelijk zijn.

Een deskundige die in deze zaak door pleegouders is geraadpleegd schrijft in een rapportage:

”BJZ geeft geen aandacht aan de betekenis van nog tenminste drie overplaatsingen (eerst in een crisis-pleeggezin, vervolgens in een perspectiefbiedend pleeggezin en vervolgens terug naar moeder), als zij naar haar moeder zou gaan en evenmin aan de vrijwel virtuele kans dat na zoveel met moeder negatief beleefde jaren alsnog een hechtings- en opvoedingsrelatie zou kunnen ontstaan tussen Maaïke en haar moeder.”

”Door haar negatieve ervaringen in het verleden met haar ouders en het herhaaldelijk door hen weggedaan zijn, hebben het vanzelfsprekende vertrouwen van Maaïke in de volwassenen en in zichzelf aangetast. Desondanks heeft zij zich door de zorg van de pleegouders kunnen ontwikkelen tot een kind dat nu vertrouwen heeft in de volwassenen en in zichzelf – zoals ook door de hulpverlenende instanties is geconstateerd. Het afbreken van deze relatie met haar pleegouders zal ernstige schade toebrengen aan het positieve ontwikkelingsverloop dat Maaïke nu laat zien. De overplaatsing van Maaïke is ingegeven door problemen met de omgang tussen moeder en Maaïke. Het is opmerkelijk dat in echtscheidingssituaties problemen met de omgang nimmer een grond vormt voor het afbreken van een opvoedingsrelatie waarin een kind zich goed ontwikkeld. Omgang en opvoedingsrelatie worden geen vergelijkbare grootheden geacht. Het is onbegrijpelijk dat in pleegzorgsituaties problemen in de omgang al snel leiden tot het ter discussie stellen van een plaatsing in de situatie dat een pleegkind zich goed ontwikkeld.

Afsluiting

Het blijkt in de praktijk moeilijk om het belang van het pleegkind los te zien van zijn ouders en het blijkt dat de inmiddels ontwikkelde pedagogische criteria te vaak niet als uitgangspunt worden gehanteerd, noch door de hulpverlening, noch door de Raden voor de Kinderbescherming, noch door de advocatuur, noch door de rechter. Daarmee wordt het pleegkind ernstig tekort gedaan.

Ik ben ervan overtuigd dat pleegkinderen er het meest baat bij hebben dat betrokkenen bij pleegzorg zich allereerst richten op het vertalen van de pedagogische criteria in hun dagelijkse beleid en besluitvorming.

STELLINGEN

Zolang het belang van het pleegkind niet wordt vertaald in termen van het ontwikkelingsbelang van het kind, is het risico groot dat het belang van het kind wordt veronachtzaamd.

Rechters die moeten oordelen over maatregelen die ingrijpen in het gezinsleven van pleegkinderen moeten bekend zijn met de pedagogische criteria jeugdbescherming.

Gezien vanuit het perspectief van het pleegkind dat vanaf zeer jonge leeftijd gedurende jaren in een pleeggezin is opgegroeid en daar positief is gehecht en zich goed ontwikkelt, betekent de plaatsing bij zijn ouders geen thuisplaatsing maar juist een uithuisplaatsing. Zijn pleegouders zijn zijn emotionele ouders. Het is daarom onbegrijpelijk dat een dergelijke beslissing zonder voorafgaande rechterlijke toetsing mag geschieden.

Het beëindigen van een pleegzorgplaatsing ten behoeve van de biologische ouders, van een kind dat van jongs af aan en al jarenlang in een pleeggezin woont en met pleegouders een goede hechtings- en opvoedingsrelatie heeft, gebeurt per definitie niet in het belang van het kind maar in het belang de biologische ouders.

Uit wetenschappelijk onderzoek is gebleken dat als een kind voor het vijfde levensjaar zijn capaciteit tot hechten niet heeft kunnen ontwikkelen deze schade nimmer meer in te halen is en schade optreedt aan de persoonlijkheidsontwikkeling.

De in de Visie op Pleegzorg gestelde termijn van uiterlijk een jaar waarbinnen het voor een pleegkind duidelijk moet zijn waar zijn toekomstperspectief ligt wordt in de praktijk niet gehanteerd. Pleegkinderen leven jaren in bestaansonzekerheid.

Bart Groeneweg, directeur Bureaus Jeugdzorg Haaglanden/Zuid-Holland

Spanningveld.

Vorig jaar hebben de Bureaus Jeugdzorg Haaglanden en Zuid-Holland hun visie op jeugdzorg gepresenteerd. Een belangrijk stuk, vooral voor onze medewerkers. Het heeft de titel meegekregen "Tussen helpen en beschermen". Een titel die direct de spanning weergeeft waarin wij ons bevinden. In de visie staat hierover het volgende:

"Als Bureau Jeugdzorg opereren wij voortdurend in het spanningveld tussen helpen en beschermen, tussen het zo veel mogelijk ruimte bieden aan de eigen mogelijkheden van de cliënt en het stellen van grenzen aan het gedrag van ouders en kinderen. Die spanningen zijn eigen aan ons werk. Wij proberen er dag in, dag uit een zo goed mogelijk evenwicht in te vinden. Daarbij baseren wij ons op de Wet, breed gedragen maatschappelijke opvattingen en op onze deskundigheid. Dit spanningsveld waarin wij opereren, maakt ons werk gecompliceerd, maar ook boeiend en uitdagend (einde citaat).

Dit spanningveld bepaalt ook het beeld over de Jeugdzorg dat wij er maar een rommeltje van maken, dat wij het nooit goed doen, kinderen niet beschermen en veel te veel luisteren naar ouders die eigenlijk geen recht van spreken meer hebben. Dat beeld is niet juist, omdat het zwart-wit is. En in deze periode - na het verschijnen van het rapport over het meisje Savanna- is het soms alleen maar inktzwart. Onterecht vind ik. Maar het beeld is er wel.

Casus.

Vorige week sprak ik kort mijn collega-directeur Bureau Jeugdzorg. Hij legde mij een casus voor van een jonge Iraanse moeder, die noodgedwongen, direct na de bevalling, haar baby heeft afgestaan. Als haar familie er achter komt dat zij dit kind op de wereld heeft gezet, heeft dit voor haar de dood tot gevolg. Het kind is nu 1 ? jaar oud, en verblijft in een christelijk pleeggezin. Het was een crisisplaatsing, maar nu hebben de pleegouders te kennen gegeven permanent voor het kind te willen zorgen. De voogdij over het meisje ligt bij ons. De moeder heeft periodiek contact met haar kind en heeft gezegd dat haar kind niet in een christelijk gezin mag opgroeien. De vraag van mijn collega was: hoe nu te handelen? Voor mij was er op dat moment maar één antwoord mogelijk: vanuit het oogpunt van continuïteit en de gangbare gehechtheidtheorieën moet het kind daar uiteraard blijven. Voor mijn collega ligt het echter niet zo eenvoudig; intern is men verdeeld, reden voor hem om een commissie met externe deskundigen in te stellen, die zich nu over deze zaak aan het buigen is. Het zou dus best wel eens kunnen dat dit pleegkind, vanwege de Islamitische achtergrond van moeder binnenkort bij deze pleegouders weg zal gaan. Ik kom straks nog op dit dilemma terug.

Visie Bureaus Jeugdzorg.

De kindervetten in Nederland zijn dit jaar precies 100 jaar geleden ingevoerd. Niets nieuws onder de zon als het om het beschermen van kinderen gaat, zou je zo langzamerhand denken. Niets is minder waar. Ingrijpen in gezinnen is een beladen thema en een beladen praktijk, al 100 jaar. Kindermishandeling en verwaarlozing van kinderen roepen emoties en verontwaardiging op. Globaal roept de kindbescherming (nu: Raad voor de Kinderbescherming en Bureau Jeugdzorg) twee tegenstrijdige

reacties op. Aan de ene kant verontwaardiging over de lakse houding van de instanties die kindermishandeling en verwaarlozing niet kunnen stoppen, aan de andere kant verontwaardiging over te fors ingrijpende instanties die een onnodige of te zware inbreuk maken op het gezinsleven (de hoeksteen), en – wellicht nog meer tot de verbeelding sprekend – instanties die ingrijpen in de verkeerde gezinnen en op die manier onschuldige ouders aanpakken en nietsvermoedende kinderen uit hun omgeving halen. Dezelfde ambivalente reacties horen wij van pleegouders; verontwaardiging over de lakse houding van professionals naar ouders aan de ene kant, en aan de andere kant kritiek op fors ingrijpende instanties die een onnodige breuk in het pleeggezin veroorzaken door kinderen weer bij hun biologische ouders te plaatsen.

Gelukkig kan ik u melden dat het hele proces van plaatsing, het verblijf van een kind in een pleeggezin en de contacten met de ouders over het algemeen goed verloopt, zeker nu de helft van het aantal plaatsingen in een pleeggezin gebeurt in het eigen netwerk (familie, vrienden). Desondanks hoor ook ik de verhalen over zaken die misgaan (ook in Haaglanden en Zuid-Holland). Misgaan in de communicatie, misgaan in de besluitvorming en medewerkers die in individuele casussen afwijken van de lijn/visie die we met elkaar hebben afgesproken. Wij hebben als Bureaus Jeugdzorg dus wel een visie/lijn met elkaar afgesproken over de positie van kinderen die beschermd moeten worden, hun belangen en de rol die ouders daarin toebedeeld krijgen. Het goede nieuws is dus er een visie bij de Bureaus Jeugdzorg is, ondanks dat deze er pas ruim drie maanden formeel bestaan. In de afgelopen jaren is een aantal documenten ontwikkeld die door ons worden onderschreven en/of gemaakt zijn. Enkele daarvan zal ik noemen.

Trillium.

Dit is een visiedocument waarin twee varianten worden onderscheiden in de pleegzorg: de hulpverleningsvariant en de opvoedingsvariant. In de hulpverleningsvariant wordt met een intensieve begeleiding gegeven aan zowel de ouders als de pleegouders (in maximaal 1 jaar tijd) met als doel dat het kind teruggaat naar de ouder(s). In de opvoedingsvariant wordt het kind een toekomstperspectief geboden in het pleeggezin, waarbij de ouders een belangrijke plaats in het leven van het kind houden, maar wel “als ouder op afstand”. In deze situatie zal een verandering in de situatie niet afhankelijk mogen zijn van de ontwikkeling van de ouder (die bijvoorbeeld van zijn verslaving afraakt of een nieuwe partner heeft), maar van de “zich ontwikkelende opvoedingsbehoefte van het kind”. Dit document, waar het belang van het kind centraal wordt gesteld, is nadrukkelijk ook door de Bureaus Jeugdzorg onderschreven. Hier wordt dus nogal wat gesteld: tijdelijkheid wordt duidelijk begrensd door maximaal een (half) jaar en niet de ouders zijn de thermometer voor de toekomst, maar de behoeften van het kind zelf.

Visiedocument Bureaus Jeugdzorg

In 2003, dus 2 jaar voor de daadwerkelijke invoering van de Wet op de Jeugdzorg, is het visiedocument van de gezamenlijke Bureaus Jeugdzorg verschenen: “Aandacht, ondersteuning, bescherming en toezicht”. Ook hierin staat duidelijk (en ik citeer):

“ ... zowel de jeugdige, diens ouders of opvoeders worden beschouwd als cliënten van de jeugdzorg. Het recht dat een jeugdige heeft op een perspectief biedend proces van opgroeien en opvoeden, betekent echter dat zijn belang voorrang krijgt boven dat van de ouder of de opvoeder...”

Ook hier heeft het kind/de jongere het primaat. Duidelijker kan het toch niet worden

gesteld.

3. Visiedocument voogdij

Ook in dit document van de gezamenlijke Bureaus Jeugdzorg, "Waarborgen voor optimale ontwikkeling". Hierin staat onder meer dat Bureau Jeugdzorg het als haar taak ziet om het recht van kinderen op verzorging en opvoeding binnen een opvoedingsituatie (lees: pleeggezin) te waarborgen. En het heeft de taak te waarborgen dat pleegouders en andere opvoeders voldoende ondersteuning krijgen bij de opvoeding van de aan hen toevertrouwde kinderen. Men streeft daarbij naar continuïteit voor het kind. Overigens staat in dit document ook dat BJz periodiek moet onderzoeken of overdracht van het juridisch gezag naar pleegouders wenselijk en mogelijk is, en als de uitkomst positief is deze overdracht zo snel mogelijk tot stand te laten komen.

Mijn conclusie is dat aan visie geen gebrek is. Sterker nog: ik denk dat op papier meer overeenstemming bestaat over het hulpverleningsbeleid dan dat er verschillen zijn. De vraag is daarom ook: waar wringt nu de schoen? Wat maakt dat de genoemde uitgangspunten geen gemeengoed zijn, leidend voor het handelen in de individuele gevallen. Ik wil u er een paar factoren (dus niet uitputtend zijn) noemen:

1. De opdracht.

Veel plaatsingen in een pleeggezin worden gedaan binnen het kader van een Ondertoezichtstelling. De opdracht van de Wetgever (Artikel 257, lid 1 en 2) is duidelijk: "De gezinsvoogdij-instelling (nu: Bureau Jeugdzorg) houdt toezicht op de minderjarige en zorgt dat aan de minderjarige en de met het gezag belaste ouder hulp en steun wordt geboden, endeze hulp en steun zijn erop gericht de ouder met het gezag de verantwoordelijkheid voor de verzorging en opvoeding zoveel mogelijk te doen behouden. Daarbij bevordert de gezinsvoogdij-instelling de gezinsband tussen de met het gezag belaste ouder en de minderjarige...."

De opdracht is dus helder: laat ouders zo veel mogelijk hun verantwoordelijkheid behouden en bevorder de relatie tussen ouder en kind in gunstige zin. Dat is een uitgangspunt waar we anno 2005 in Nederland voor gekozen hebben in de jeugdbescherming. Een uitgangspunt waar gezinsvoogden niet lichtzinnig mee om kunnen springen, en wat in veel gevallen de oorzaak is dat lang (te lang?) gewacht wordt met het nemen van een definitief besluit dat kinderen niet meer terug kunnen naar hun ouders.

2. Ontheffen?

Steeds minder wordt in Nederland gebruik gemaakt van de mogelijkheid om ouders te ontheffen, i.c. de voogdij over te dragen aan Bureau Jeugdzorg als er een OTS is uitgesproken. Een ontheffing kan niet worden uitgesproken als ouders zich hiertegen verzetten. De uitzonderingen hierop zijn door de Wetgever (artikel 268) duidelijk omschreven; als na 6 maanden OTS of een uithuisplaatsing van een jaar blijkt dat ouders ongeschikt of onmachtig zijn, dan kan het verzoek tot ontheffing - via de Raad voor de Kinderbescherming - bij de rechtbank worden ingediend.

In de praktijk gebeurt dit niet of slechts mondjesmaat; overigens ook niet voor de Wetwijziging op de OTS (in 1995) toen de kinderrechtshouders nog verantwoordelijk waren voor de uitvoering van deze maatregel. Blijkbaar levert deze ingrijpende stap voor hulpverleners veel werk en dus een extra belasting op, dus wordt er voor gekozen om deze vaak moeizame weg niet te bewandelen. Een andere reden kan ik op dit moment niet bedenken.

3. Voorspellen.

Niemand kan in de toekomst kijken. Tegelijkertijd wordt van hulpverleners wel verwacht dat zij door kennis, ervaring, ordening, analyse het vaak problematische gedrag van ouders en kinderen begrijpen en verklaren. En zelfs kunnen beheersen, of beïnvloeden. Het gaat uiteindelijk dan toch om de voorspelling of deze ouders in die specifieke omstandigheden op enig moment weer wel in staat zijn om de verantwoordelijkheid voor de opvoeding en verzorging op zich te nemen. Of te voorspellen dat het problematische gedrag van het kind weer dusdanig is bijgesteld dat het weer naar huis kan gaan. Niets is moeilijker dan voorspellen, laat staan te voorspellen dat een bepaald gedrag bijvoorbeeld binnen een half jaar of een jaar ten gunste is veranderd.

Wetenschappers in de psychologie of psychiatrie spreken niet snel in “waarheden” of “zekerheden” als het om toekomstig (dus voorspelbaar) gedrag van ouders of kinderen gaat. Laat staan hulpverleners. Ik denk dat de onzekerheid over de toekomst (“wie ben ik om nu met alle zekerheid te stellen dat deze ouders het nooit meer kunnen?”), een logisch gevolg is van de stand van zaken van die wetenschap. Terugkijken is altijd makkelijk, maar de toekomst voorspellen, zeker in de vaak complexe situaties is een bijna onmogelijke opgave. Ik begrijp daarom goed dat individuele hulpverleners in een aantal gevallen beslissingen uitstellen.

4. Nagy en de onvervreembare relatie.

De theorieën van Boszormehy-Nagy hebben in de afgelopen decennia enorm veel invloed gehad op de professionals in de jeugdzorg, in het bijzonder de pleegzorg en de jeugdbescherming. Nagy gaat ervan uit dat zogenaamde loyaliteitswortels (verticale loyaliteitsbanden) een onvervangbare band vormen tussen generaties. Deze band is niet alleen bestand tussen fysieke en geografische spreiding, maar is tevens bepalend voor de mate waarin nakomelingen (lees: pleegkinderen) zich vrij kunnen voelen om andere relaties aan te gaan die buiten de sfeer liggen van het oorspronkelijke gezin. Volgens Nagy blijven mensen loyaal aan het oorspronkelijke gezin, ook lang nadat ze, ogenschijnlijk door eigen keuze of door noodzaak, alle banden daarmee verbroken hebben.

U kunt zich voorstellen welke invloed dit soort theoretische modellen hebben op de opvattingen van professionals en de – onvermijdelijke – positie en rol die aan ouders worden gegeven, ook als een kind geen enkel perspectief meer heeft om ooit terug te gaan naar zijn ouders. Overigens ben ik persoonlijk van mening dat Nagy een van de meest overschatte therapeuten in de Jeugdzorg is en mede de oorzaak van een veel te grote nadruk die wordt gelegd op de positie van de ouder.

5. Pleegouders zijn net mensen.

Dat klinkt misschien vreemd in dit gezelschap. Maar het is een waarheid als een koe. Ook pleegouders zijn mensen die problemen hebben op hun werk, met hun familie, zichzelf of met elkaar. Ook pleegouders lopen, net zoals gewone mensen, een kans van meer dan 25% dat hun huwelijk niet in stand blijft of dat zij hun (pleeg)kinderen mishandelen of misbruiken. Veel van onze ideeën zijn gebaseerd op het ideale pleeggezin van huisje, boompje, beestje en (pleeg)kinderen. In de meeste gevallen is dat gelukkig zo, maar soms ook niet. Ook bij pleegouders kan, net zoals bij ouders, eigenbelang een grote rol spelen en wordt het belang van hun pleegkind op de tweede plaats gezet. Of kunnen zij het niet meer opbrengen om een band met hun pleegkind aan te gaan. Dit soort individuele situaties bepaalt natuurlijk ook het beeld dat professionals hebben van kinderen in pleeggezinnen, waarbij in sommige gevallen geldt: beter een goed tehuis of een risicovolle terugplaatsing bij de ouders/familie dan continuïteit in een slecht pleeggezin.

Is de visie levend?

Zoals u ik eerder heb gezegd, bestaat er wel degelijk een visie op het kind in de pleegzorg en de positie die ouders idealiter innemen. De vraag is echter of deze visie is geland. Een wáár deze is geland. Daarmee kom ik op een van de grootste knelpunten bij de Bureau's Jeugdzorg: er is tussen de Bureau's onderling en ook binnen de Bureaus Jeugdzorg zelf te veel ruimte voor interpretatie en eigen invulling. Het Bureau Jeugdzorg voert een aantal publiekrechtelijke taken uit. Dat betekent feitelijk dat cliënten van ons mogen verwachten dat waar zij ook aankloppen in Nederland of met wie zij ook te maken hebben binnen een afzonderlijk Bureau Jeugdzorg, zij kunnen rekenen op een vergelijkbaar antwoord op de vraag of oplossing van het probleem, oftewel hetzelfde besluit. Een utopie? Ik hoop het niet, maar verwacht dat het nog veel tijd en inspanning zal kosten om deze utopie om te zetten in een ideale, eenduidige praktijk.

Tot welke **conclusies** leidt dit nu, waarbij ik – noodgedwongen vanwege de beperkte tijd – een aantal tamelijke grote gedachtesprongen maak. Mij eerste conclusie is dat de visie van de Jeugdzorg voldoende aanknopingspunten biedt om het kind dat bescherming nodig heeft op de eerste plaats te zetten. Het belang van het kind krijgt voorrang boven andere belangen. Daarnaast ben ik van mening dat zowel het Burgerlijk Wetboek als de Wet op de Jeugdzorg (inclusief de rol/positie van de Kinderrechter) geen aanpassingen nodig hebben om deze visie in de praktijk te kunnen waarmaken.

Een volgende conclusie is dat de praktijk van de jeugdzorg weerbarstig is; er zijn veel factoren – ik heb er een aantal geschetst – die van invloed zijn op het denken en handelen van professionals, waardoor het soms lijkt dat het zwaartepunt niet bij kinderen, maar bij ouders ligt. Toch durf ik hier te stellen dat dit niet terecht is. De Jeugdzorg kiest voor kinderen en neemt daarvoor haar verantwoordelijkheid. Tegelijkertijd zijn belangentegenstellingen en dilemma's waar wij mee te maken hebben aan de orde van de dag. Daarom zijn voor de toekomst twee zaken van belang. En kom ik tot mijn derde conclusie. Beslissingen in de jeugdzorg moeten veel beter, dus gestructureerder en systematischer genomen worden. Vaak worden beslissingen genomen op basis van onvolledige gegevens uit het verleden en niet te objectiveren inschattingen van risico's in de toekomst. Feiten, normen, emoties, verschillende verhalen en conclusies lopen vaak door elkaar. En toch wordt dan een besluit genomen om bijvoorbeeld een kind weer thuis te plaatsen. Een betere analyse betekent: verzamelen van feiten, normtoepassing, een goede risicotaxatie en het bepalen van de strategie: doel en haalbaarheid. Dat klinkt logisch, maar is zeker niet de praktijk van alledag. In het verlengde hiervan wil ik mijn tweede aandachtspunt voor de toekomst noemen. De Bureaus Jeugdzorg moeten een verdere professionaliseringsslag. Van onze medewerkers mag verwacht worden dat zij door opleiding, kennis en ervaring echt een toegevoegde waarde hebben als het gaat om beslissingen over kinderen en de hulp en ondersteuning die wordt gegeven bij opgroei- en opvoedingsproblemen. Hier hebben de Bureaus Jeugdzorg een grote verantwoordelijkheid, omdat onze cliënten (kinderen, ouders, pleegouders, enz.) van ons mogen verwachten dat wij ondanks het grote spanningsveld en de grote dilemma's, de juiste beslissingen nemen. Niet meer en niet minder.

Afsluitend nog even terug naar de casus. Ondanks mijn heldere uitspraak naar mijn collega-directeur dat het kindje gewoon in het pleeggezin moet blijven, zijn er ook andere factoren waar rekening mee gehouden moet worden. Factoren en dilemma's waar nu een commissie zich over buigt. We willen toch ook dat bij plaatsing in een ander gezin rekening wordt gehouden met de levensbeschouwelijke en etnische achtergrond? We weten toch ook dat als deze erg uiteenlopen dat rond de puberteit

deze verschillen wel eens tot een breuk met de pleegouders kunnen leiden? Of dat de moeder toch weer in staat is om zelf haar kind op te voeden, omdat zij haar familie is ontvlucht? Welk besluit gaat de jeugdzorg nemen? Over 20 jaar weten we wat wijsheid is geweest of niet.